

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 38 (5044) 27 верасня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Беларусь — Украіна. Выпраўляў Нестара, 3 сямейнага архіва
 У пошуках балансу спрачаўся з Карамзіным Кашкурэвіча
 стар. 4 стар. 10 стар. 12

Гасцінны Купалаў дом

Фота і рэдакцыя на Дзяржаўна-літаратурна-мемарыяльна-музейны комплекс Янкі Купалы

Дэлегацыя савецкіх пісьменнікаў — гасцей VII з'езда беларускіх пісьменнікаў каля ўвахода ў музей Янкі Купалы. 10 мая 1976 г.

У музея ёсць два асноўныя аб'екты захавання. Першы — рэчы, матэрыяльныя аб'екты, якія па пэўных прычынах маюць каштоўнасць. А вось другі — спрэчны і няўлоўны: дух, атмасфера месца, эпохі або чалавека. Адзін з галоўных літаратурных музеяў Беларусі спраўляецца з абедзвюма задачамі, бо праз столькі гадоў і выпрабаванняў застаецца Купалавым домам.

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы гэтымі днямі адзначае 75-годдзе з моманту заснавання. Уладзіслава Францаўна Луцэвіч — першая збіральніца Купалавай спадчыны і першы дырэктар яго музея — на самым пачатку дзейнасці ўстановы абзначыла мэты: «Творы Купалы будуць выходзіць у будучых пакаленнях любоў да Радзімы, адданасць ёй, імкненне да жыцця і барацьбы. Сабраць усё, што можна, пра Купалу — наш абавязак перад гісторыяй». Нягледзячы на тое, што збіранне працягваецца і па сёння, у XXI стагоддзі перад музеем стаіць яшчэ адна адказная задача: не толькі збіраць, даследаваць і захоўваць, але і папулярызаваць, несці Купалаву спадчыну людзям, распаўсюджаць яе не толькі сярод беларусаў, але і за мяжой. Сёння музей Купалы — месца правядзення выставак і мерапрыемстваў, удзельнік дыпламатычных місій, а таксама і стваральнік уласных праектаў.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9038

акцэнт тыдня

Сустрэча. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка правёў сустрэчу з прадстаўнікамі ўкраінскіх СМІ, перадае БелТА. «Мы ўпершыню, на жаль, сустракаемся ў фармаце прамой гутаркі з прадстаўнікамі такіх буйных сродкаў масавай інфармацыі Украіны. Гэта добрая практыка, і я бы прапанаваў такія зносіны зрабіць традыцыйнай», — адзначыў кіраўнік дзяржавы.

Узнагароды. Прэзідэнт Беларусі ўзнагародзіў Алу Пугачову ордэнам Дружбы народаў. Выканальніца ўдасцоена ўзнагароды за значны ўклад у развіццё эстраднага мастацтва і ўмацаванне беларуска-расійскіх культурных сувязей.

Каштоўнасці. У Беларусі ўзмоцніць работу па вяртанні гісторыка-культурных каштоўнасцей. Гэтая тэма абмяркоўвалася ў Міністэрстве замежных спраў на пасяджэнні Камісіі па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковы і культурны абарот культурных каштоўнасцей, паведамляе прэс-служба МЗС. Падчас пасяджэння члены камісіі з удзелам шырокага кола запрошаных экспертаў абмеркавалі праблему перамяшчэнняў з мінскіх музеяў у час Другой сусветнай вайны культурных каштоўнасцей, што апынуліся ў іншых краінах. Уздымалася пытанне аб наглядзе і падтрыманні ў належным стане месцаў пахавання за мяжой вядомых беларусаў, абмеркаваны магчымыя меры па іх добраўпарадкаванні.

Даты. Нацыянальны банк прапанаваў школьнікам стаць першымі наведвальнікамі абноўленай экспазіцыі Музея грошай, паведамляе БелТА. 19 кастрычніка споўніцца 25 гадоў з моманту заканадаўчага замацавання беларускага рубля ў якасці адзінага законнага плацежнага сродку Рэспублікі Беларусь. У гэты дзень у Нацыянальным банку адбудзецца ўрачыстае адкрыццё абноўленай экспазіцыі Музея грошай, прысвечанай гісторыі грашовага абарачэння і рабоце банкаўскіх устаноў на тэрыторыі нашай краіны. Мяркуюцца, што першымі наведвальнікамі Музея грошай стануць вучні аднаго з класаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі краіны. Для іх будзе праведзена эксклюзіўная экскурсія з удзелам старшыні праўлення Нацыянальнага банка Паўла Калаура.

Стасункі. На Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» дасягнута дамоўленасць аб доўгатэрміновым супрацоўніцтве. «Таджыкфільм», «Казахфільм», «Грузіяфільм», «Кыргызфільм», «Узбекфільм» і «Беларусьфільм» падчас Савета дырэктараў кінастудый краін СНД і Грузіі падпісалі пагадненне, якое прадугледжвае стварэнне сумесных кінапраектаў у найбліжэйшы час. Паводле слоў дырэктара «Беларусьфільма» Уладзіміра Карачэўскага, правядзеннем такой сустрэчы ў Беларусі пачынаецца «адроджэнне старых добрых адносін паміж кінастудыямі, што існавалі ў часы Савецкага Саюза». Савет дырэктараў кінастудый краін СНД і Грузіі — гэта ўнікальная магчымасць не проста паразмаўляць пра кінавытворчасць, але і зразумець, як існаваць дзяржаўным кінастудыям, дадаў Уладзімір Карачэўскі. Кожная кінастудыя прывезла ў Мінск свае фільмы, якія будуць прадстаўлены з 1 кастрычніка ў час Кіна-тыдня дружбы.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

форум

Упершыню!

«Чытацкая асамблея Садружнасці» прайшла ў Маскве

У маштабным міжнародным праекце ўзялі ўдзел больш як 400 прадстаўнікоў з 17 краін. Арганізатарам форуму выступіў Расійскі кніжны саюз.

Два гады таму ў Расіі была прынята дзяржаўная Праграма па падтрымцы дзіцячага і юнацкага чытання. Неабходнасць яе распрацоўкі ў Расіі палічылі важным фактарам сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны з улікам сілы ўплыву літаратуры і чытання на адукацыю, светапогляд і лад жыцця падростаючага пакалення.

Праграма дала штуршок навацым у кніжным свеце на вялікай расійскай прасторы. Напрыклад, сёлетні Тыздзень дзіцячай кнігі ў Расіі праходзіў у тым ліку і з удзелам беларусаў. Крыху раней беларускія спецыялісты-кніжнікі бралі ўдзел у I Еўразійскім форуме дзіцячай кнігі, які ладзіўся на пляцоўцы Расійскай дзяржаўнай дзіцячай бібліятэкі ў Маскве.

І вось зноў паклікала да сябе Масква (гэтым разам вялікую беларускую дэлегацыю). Чытацкую асамблею было вырашана правесці менавіта сёлета — у год, аб'яўлены Годам кнігі ў краінах СНД. Форум ладзіўся ўпершыню. Відавочна, што вялікая шматнацыянальная прастора сутыкнулася з аднолькавымі выклікамі лічбавай эпохі, вырашаць якія магчыма, аднавіўшы былыя сяброўскія сувязі. Таму на парадак дня асамблеі былі вынесены пытанні, актуальныя для ўсёй Еўразійскай супольнасці. Якая

будучыня чакае кнігу і чытанне? Якія прыярытэты мае пісьменнік? Якія новыя мадэлі і сусветныя тэндэнцыі рухаюць кніжную індустрыю? Што адметнага, інавацыйнага ёсць у кніжнай практыцы кожнай з краін СНД? Як захаваць самабытнасць і развіццё нацыянальных літаратур ва ўмовах глабалізацыі інфармацыйнага асяродка? Асамблея якраз і ставіла перад сабой задачу аб'яднаць намаганні ў справе прасоўвання кнігі і чытання, фарміравання адзінай інфармацыйнай прасторы кніжнай галіны на тэрыторыі дзяржаў былога СССР і не толькі. Цікавы і досвед найлепшых практыкаў з Еўропы і ЗША, якім яны падзяліліся ў Маскве.

Прэзідэнт Расійскага кніжнага саюза Сяргей Сцяпашын нагадаў пра заканамернасць: у конкурсе на самы чытальны рэгіён Расіі звычайна перамагае той, дзе гэтаму актыўна спрыяе кіраўніцтва рэгіёна. Там, дарэчы, і больш паспяховае сацыяльна-эканамічнае развіццё. Як, напрыклад, у Белгродскай або Калужскай абласцях.

Прадстаўнікі Беларусі — аўтар гэтых радкоў, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска Таццяна Швед, генеральны дырэктар ПК ААТ «Макбел» Дмітрый Макараў, дырэктар навуковай бібліятэкі Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта Іна Юрык, дырэктар Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святлана Гарадзецкая, прадстаўнік выдавецтва «Адукацыя і

выхаванне» Ларыса Кучарава — бралі актыўны ўдзел у рабоце кожнай з пяці секцый асамблеі.

Беларусь, безумоўна, не ўбаку ад глабальных сусветных працэсаў, і мы гэтак жа заклапочана адказваем на выклікі сучаснай эпохі, калі інфармацыя і веды пераўтвараюцца ў неад'емны «прадукт спажывання» кожнага чалавека, — пра гэта на форуме гаварылі прадстаўнікі айчыннай дэлегацыі. Наша краіна імкнецца захаваць за сабой статус краіны, якая чытае. Ёсць вартыя айчынныя напрацоўкі, якія дапамагаюць любіць і шанаваць кнігу і роднае слова.

Супрэзідэнт Еўрапейскай і Міжнароднай федэрацыі кнігараспаўсюджвальнікаў з Нідэрландаў Фабіян Паагман перакананы, што трэба весці тры лініі барацьбы за чытанне: падтрымліваць бібліятэкараў, кнігараспаўсюджвальнікаў за кошт увядзення фіксаванай цаны і, безумоўна, спрыяць пісьменнікам.

Па выніках работы асамблеі прынята рэзалюцыя, у якой улічаны многія прапановы прадстаўнікоў Садружнасці. Сярод іх — стварэнне каардынацыйнага цэнтра кнігавядання і кнігараспаўсюджвання краін СНД, Грузіі і Балтыі, які будзе падтрымліваць развіццё нацыянальных літаратур і кнігаабмен паміж краінамі. Па агульным меркаванні ўдзельнікаў, правядзенне асамблеі аказалася надзвычай карысным. Арганізатары паабяцалі прадоўжыць гэты досвед.

Алена СТАЛЬМАХ,
першы намеснік старшыні
Саюза пісьменнікаў Беларусі

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Падчас прэзентацыі.

Усталічнай краме «КнігаПоліс» сеткі «Белкніга» праходзіць серыя сустрэч з беларускімі пісьменнікамі. Адкрыла цыкл прэзентацый казачніца Кацярына Хадасевіч-Лісава, якая прыйшла да юных чытачоў разам з Вухуцікам, галоўным героем сваёй новай кнігі-перакруткі «Вухуцік. Васільвася».

Пісьменніца пазнаёміла дзяцей з іншымі незвычайнымі персанажамі сваіх кніг: галаграфічным хлопчыкам Васільвасем, таямнічым спадаром Школусем і вясельмі класавічкамі.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

30 верасня — на літаратурна-музычнае мерапрыемства, прымеркаванае да Сусветнага дня перакладчыка, з удзелам Бажэны Ганушкінай, Міхася Пазнякова, Уладзіміра Тулінава, Іны Фраловай, Міколы Чарняўскага ў бібліятэку № 20 (14.30).

30 верасня — на канцэрт, прысвечаны творчасці Сяргея Ясеніна, з удзелам пісьменнікаў у Дом дружбы (18.00).

1 кастрычніка — на імпрэзу ў літаратурную гасціўню «Аўтограф» з удзелам Іны Фраловай і Юрася Нератка (вул. Карбышава, 42) (18.00).

1 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі Кацярыны Стройлавай «Заботой хранимый» у Інстытут тэалогіі (16.00).

2 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі Іны Фраловай «Апельсін» у СШ № 173 (11.30).

2 кастрычніка — на сустрэчу з Алінай Легастаевай у СШ № 53 (13.40).

2 кастрычніка — у літаратурнае падарожжа па старонках кнігі Таццяны Жылінскай «Странствующие гиперболы» з удзелам аўтара і крытыка Людмілы Вараб'ёвай у бібліятэку № 21 (14.30).

2 кастрычніка — на прэзентацыю «Энцыклапедыі аўтараў часопіса «Берега»» (г. Калінінград) з удзелам галоўнага рэдактара часопіса і беларускіх пісьменнікаў у бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (15.00).

2 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнага клуба «КЛУМБа» пры Фундаментальнай бібліятэцы БДУ (аўд. 603) (17.00).

3 кастрычніка — на сустрэчу з Нінай Галіноўскай у гімназію № 18 (14.00).

3 кастрычніка — на імпрэзу «Сно-ведзь хулігана», прысвечаную творчасці

«КнігаПоліс»
запрашае

Вельмі зацікавіліся хлопчыкі і дзяўчынкі ўнікальнай магчымасцю тэлепартацыі праз Міжпрасторавы партал, які казачніца... прынесла з сабой!

На сустрэчах Кацярыны з юнымі чытачамі заўсёды адбываецца казка, удзельнікі якой — самі дзеці і пісьменніца. А як жа інакш, калі з дапамогай Вухуціка і чароўнай палачкі яна адгадвае імёны гасцей імпрэзы. Такія цуды актывізуюць у дзяцей зацікаўленасць да кнігі і жаданне прачытаць гісторыю, пра якую распавядае аўтар.

Інтэрактыўная прэзентацыя дае дзівосную магчымасць паглыбіцца ў сюжэт і адчуць сябе побач з героямі падчас неверагодных прыгод. Зацікаўленыя чытачы з вялікім задавальненнем набылі кнігі, атрымалі ад пісьменніцы пажаданні і аўтограф.

Ілона ЕРАШЭНКА, фота аўтара

Сяргея Ясеніна, у паэтычны тэатр «Рытмы сэрца» ў БДУІР (вул. Броўкі, 4) (19.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

28 верасня — на грамадска-літаратурную акцыю «Творы і творцы» з удзелам Мікалая Іваноўскага ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (12.00).

29 верасня — на сустрэчу з Людмілай Кебіч у Дом культуры аграгарадка Рэпля Ваўкавыскага раёна (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

3—4 кастрычніка — на падвядзенне вынікаў абласнога літаратурнага конкурсу «І кружыцца планета Куляшова», прысвечанага 105-годдзю народнага паэта БССР А. Куляшова, у МДУ імя А. А. Куляшова (ауд. 115) (14.00).

Гасцінны Купалаў дом

Вялікую значнасць музея для беларускай культуры пацвердзілі шматлікія віншаванні, якія прагучалі падчас урачыстасці ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. У гэты вечар калектыў музея атрымаў безліч узнагарод і падзяк. Віншаванні ляцелі нават з-за мяжы. Супрацоўнікі татарстанскага музея-кватэры Купалы ў Пячшычах запісалі відэа з пажаданнямі.

«Любы дом — найперш людзі, таму для мяне музей Купалы ў першую чаргу — асобы, якія праз адданасць справе, гарачыню сэрца падтрымліваюць спадчыну Купалы жывой. Гэта месца, дзе руплівасцю гаспадароў, глыбінёй, творчасцю, пошукам Купалава спадчына пазбаўляецца хрэстаматыйнай будзённасці, пачынае зіхацець святлом яго душы, болей і шчырасцю паэтавага закліку, пяшчотнасцю любові Купалы да радзімы. У філасофскім сэнсе Купалава дом — гэта месца, дзе беларуская душа адчувае сябе вольнай і абароненай, дзе атрымлівае нагхненне і падтрымку», — адзначыў намеснік міністра замежных спраў Андрэй Дапкюнас, запрашаючы ўсю залу да апладысmentaў былым і сённяшнім супрацоўнікам музея.

Цёпла віталі калег купалаўцы — артысты Купалаўскага тэатра, якія з гонарам і радасцю носяць гэтае імя. Дырэктар тэатра Павел Латушка паказаў месца, якое любіў займаць паэт, калі прыходзіў на спектаклі.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Свой соты сезон Купалаўскі тэатр па традыцыі распачаў з паказу знакамітай «Паўлінкі». Падчас віншаванняў Павел Латушка зрабіў кранальны падарунак музею — каравай і беларускі ручнік, якія шмат гадоў выкарыстоўваліся як рэквізіт у пастаноўках «Паўлінкі». Яны перайшлі ў валоданне музея.

Пасля віншаванняў сцэну цалкам заняло мастацтва, купалава слова. Акцёры Купалаўскага тэатра Юлія Шпілеўская і Алег Гарбуз паказалі эпізод з «Паўлінкі». У пранікнёным выкананні народнага артыста Рэспублікі Беларусь Генадзя Аўсяннікава прагучаў дэбютны верш Янкі Купалы «Мужык». Заслужаны артыст Беларусі Ігар Сігоў праспяваў фрагмент з фольк-оперы «Адвечная песня», што шаснаццаць гадоў упрыгожвала рэпертуар Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Аляксандр і Алена Віслаўскія выканалі некалькі песень з праграмы «Тутэйшы» на словы Янкі Купалы, якую сёлета прэзентавалі падчас Свята Купалы. Падарункам ад Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета стаў верш «Спадчына», пакладзены на музыку Ігарам Лучанком. Выканаў песню Ілья Сільчукоў. Выступленне суправаджалася кадрамі хронікі з жыцця музея — ад моманту адкрыцця і першых экскурсій. Да стварэння свята спрычыніўся і ансамбль «Песняры»,

Дырэктар музея Купалы Алена Ляшковіч прымае віншаванні.

выканаўшы некалькі твораў на вершы Купалы са свайго рэпертуару. У праграму была ўключана адмыслова напісаная ў 2017 годзе песня на верш «Генацвале», прысвечаны Эліко Метэхелі. Прэзентацыя песні адбылася ў Грузіі падчас першых Дзён беларускай культуры.

Вечар скончыўся сапраўды ўрачыста: сённяшнія і былыя супрацоўнікі музея выйшлі на сцэну разам, каб праспяваць гімн Купалавага дома на словы Навума Гальпяровіча і музыку Алеся Камоцкага. «Слова Купалы мы захаваем», — спяваў адмысловы хор.

«Гасцінны Купалава дом з радасцю і шчырасцю сустракае сваіх наведвальнікаў», — заверыла на развітанне дырэктар музея Алена Ляшковіч.

Дар'я СМІРНОВА

на развітанне

Натхняў і заўважаў адметнае

23 верасня на 82 годзе жыцця памёр Алесь Масарэнка — аўтар кніг прозы «На бабровых тонах» (1971), «Журавіны пад снегам» (1976), «Сонца майго дня», «Баргузінскае лета» (1982), «Удзячны калодзеж» (2013), лірычных зборнікаў «Рэха гіпербалы» (2006) і «Святое возера, альбо Візіцёры з Сёмага неба» (2009), а таксама крытычных артыкулаў і гумарыстычных твораў — пародый, шаржаў. Вядомы і як перакладчык: перастварыў па-беларуску аповесць бурацкага пісьменніка Барадзія Мунгонава «Чорны вечер» (1976).

Будучы пісьменнік нарадзіўся 12 красавіка 1938 года. Пасля сканчэння філфака БДУ ў 1966 годзе працаваў рэдактарам на Беларускім радыё, загадчыкам аддзела ў газеце «Чырвоная змена», літсупрацоўнікам штотыднёвіка «ЛіМ», рэдактарам у выдавецтве «Беларусь», адказным сакратаром у часопісе «Полымя», рэдактарам аддзела прозы ў часопісе «Малодосць». З 1989 года быў літкансультантам творчага аб'яднання «Крыніца» пры «Чырвонай змене», у 1992—1998 гг. — галоўным рэдактарам часопіса «Першацвет».

Шмат творцаў маладзейшага пакалення прыйшлі ў літаратуру праз падтрымку Алеся Масарэнкі. З моманту стварэння «Першацвету» пры выданні існавала літаб'яднанне, дзверы якога заўжды былі гасцінна расчынены для тых, хто толькі пачынаў спрабаваць сябе ў творчасці, а кіраўнік суполкі Алесь Герасімавіч гатовы быў выслухаць, заўважаў самае лепшае, адметнае, даваў парады, вучыў разумець і чуць уласны ўнутраны голас, мову, а таксама прыслухоўвацца да тых, хто побач...

Светлая памяць чуламу да чалавека і прыроды пісьменніку, спагадліваму сябру і настаўніку.

Родным словам захопленая

16 верасня пайшла з жыцця Ніна Корань, беларускі лінгвіст-лексікограф.

Нарадзілася Ніна Дзмітрыеўна 18 жніўня 1936 г. на Брагіншчыне ў вёсцы Бераснёўцы. Не толькі маляўнічыя краявіды назаўсёды захапілі сэрца дзяўчыны, але і мілагучнае беларускае слова, што прывяло яе на філалагічны факультэт Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, а пасля — у галоўны храм беларускай навукі — Нацыянальную акадэмію навук Беларусі.

Уся працоўная біяграфія Ніны Дзмітрыеўны звязана з Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа. Аддзел лексікалогіі і лексікаграфіі стаў для яе месцам, дзе адбывалася станаўленне і развіццё вучонага, раскрываліся таленты, фарміраваліся інтарэсы і навуковы светапогляд.

Сёння мы згадваем Ніну Дзмітрыеўну найперш як лексікографа, які нястомна занатоўваў у слоўніках лексічнае багацце роднай мовы. Першым сур'ёзным выпрабаваннем для маладога філолага стала тэхнічная праца над «Беларуска-рускім слоўнікам», рэдактарам якога быў сам Кандрат Крапіва. Супрацоўніцтва з класікам беларускай літаратуры і такімі вядомымі лінгвістамі, як М. Р. Суднік, М. П. Лобан, П. П. Шуба, А. С. Аксамітаў, паўплывала на фарміраванне асобы навукоўцы. І ўжо ў другім выданні слоўніка ў 1988 г. Ніна Дзмітрыеўна з'яўлялася адным з аўтараў.

Лексікаграфічны талент Ніны Дзмітрыеўны быў высока ацэнены і пры ўкладанні пяцітомнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» (1977—1984 гг.). Значная работа была праведзена ёй пры падрыхтоўцы фундаментальнай працы — шматтомнага «Слоўніка мовы «Нашай Нівы» (1906—1915)» і картатэкі для яго.

Мы смуткуем з прычыны вялікай страты. Але зробленае Нінай Дзмітрыеўнай застанецца ў скарбонцы беларускага мовазнаўства.

105 гадоў з дня нараджэння Рыгора Жалезняка (1914—1942), паэта, літаратуразнаўца.

28 верасня 70 гадоў спаўняецца Людміле Волкавай, заслужанай артыстцы Рэспублікі Беларусь.

29 верасня — 490 гадоў з дня ўвядзення ў дзеянне Першага статута Вялікага Князя Літоўскага (1529), помніка старабеларускага пісьменства.

29 верасня — 225 гадоў з дня нараджэння Ігната Ходзькі (1794—1861), пісьменніка, мемуарыста.

29 верасня — 125 гадоў з дня нараджэння Сяргея Розанава (1894—1957), рэжысёра, педагога.

29 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Льва Голуба (1904—1994), кінарэжысёра, народнага артыста БССР.

29 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Ляшчынскага, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага дзеяча культуры БССР.

29 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Анатоля Федаркова (1934—1994), майстра дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

29 верасня 70-годдзе святкуе Уладзімір Кандрусевіч, кампазітар, піяніст.

29 верасня 60-гадовы юбілей адзначае Ігар Аўдзееў, кіназнаўца, кінакрытык.

30 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Яўгена Мазалькова (1909—1969), рускага крытыка, перакладчыка, літаратуразнаўца, заслужанага дзеяча культуры БССР.

1 кастрычніка — 75 гадоў з дня адкрыцця (1944) Брэсцкага тэатра драмы і

музыкі. Да 1992 г. меў назву Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ.

1 кастрычніка 60 гадоў спаўняецца Вячаславу Паўлаўцу, беларускаму мастаку.

2 кастрычніка — 200 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Незабытоўскага (1819—1849), пісьменніка, гісторыка, філосафа.

3 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Алега Пятрова (1934—1998), графіка.

4 кастрычніка — 270 гадоў з дня нараджэння Францішка Дзянізы Князьніна (1749 або 1750—1807), паэта, драматурга, перакладчыка.

4 кастрычніка — 90 гадоў з дня нараджэння Станіслава Цярохіна (1929—2009), этнографа, гісторыка.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі — сумесная мастацкая выстаўка народнай творчасці Беларусі і Кітая, паведаміў дырэктар установы Раман Матульскі на трэцім пасяджэнні камісіі па культурным супрацоўніцтве беларуска-кітайскага міжурадавага камітэта па супрацоўніцтве. Апошнім часам у бібліятэцы праведзена больш чым дзясятка самых розных мерапрыемстваў, накіраваных на знаёмства беларускай грамадскасці з культурай Кітая. Цяпер падрыхтавана мастацкая выстаўка, прысвечаная народным традыцыям Беларусі і Кітая. Сумесны праект «Традыцыі сустракаюцца» прадстаўляе шэдэўры мастацтва выразання з паперы.

Традыцыйныя тыдні Германіі праходзяць у нашай краіне з 24 верасня па 31 кастрычніка пад патранатам Пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Беларусі. Германская дыпмісія запрашае ўсіх, хто хоча азнаёміцца з нямецкай культурай, мовай і грамадствам, наведаць шматлікія мерапрыемствы ў 12 беларускіх гарадах. Праграма тыдняў Германіі разнастайная. У дзень адкрыцця ў Белдзяржфілармоніі адбыўся канцэрт «...Бо моцнае, як смерць, каханне», дзе прагучалі музычныя творы эпохі барока на тэксты старазапаветнай кнігі «Песня Песень». Запланаваны кінапаказы сучасных кароткаметражных стужак, мастацкіх фільмаў у арыгінале на нямецкай мове з субцітрамі на рускай. Падрыхтаваны чытанні з вядомымі нямецкімі аўтарамі, выстаўкі, майстар-класы і лекцыі, творчыя мерапрыемствы.

За ўзнагароды II Мінскага міжнароднага фестывалю цыркавага мастацтва пазмагаліся каля 100 артыстаў з 18 краін свету: Уладальнікам Гран-пры стаў атракцыён з белымі тыграмі «Шамбала» пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Расіі Сяргея Несцерава. Золата заваявалі паветраны эквілібр «Віртуозная пяцёрка» на чале з Уладзімірам Плотнікавым з Расіі і «Канатаходцы» пад кіраўніцтвам Рым Ун Іра з Нацыянальнага цырка Пхеньяна. Сярэбраныя ўзнагароды атрымалі паветраныя гімнасты ў коле Марына Главацкіх і Аляксея Грыгараў з Нацыянальнага цырка Украіны і акрабаты на сустрэчных арэлях на чале з Аляксандрам Скокавым з Расійскай дзяржаўнай цыркавой кампаніі. Уладальнікамі бронзы сталі беларускія паветраныя гімнасты на трапеццы Настасся Дончанка і Настасся Пуцята, акрабаты на «Пераходнай лесвіцы» на чале з Адлетам Ціканавым з Казахскага дзяржаўнага цырка, сола-эквілібрыст Раман Хаперскі з Маскоўскага цырка Нікуліна на Цвятным бульвары, а таксама нумар кітайскага артыста Лі Вэй.

Amazon Prime мае намер запусціць у вытворчасць серыял «Уладар кольцаў», які будзе здымацца ў Новай Зеландыі і стане адным з найбуйнейшых кінапраектаў краіны. Яго кошт складзе больш як \$950 млн. Як паведаміла новазеландскае міністэрства бізнесу, інавацыі і занятасці, Окленд змог апыраўдзіць Шатландыю і выйграць права стаць месцам здымак серыяла, які папярэднічае кінасазе «Уладар кольцаў». Плануецца, што здымкі пілотнай серыі пачнуцца ўжо ў найбліжэйшыя тры месяцы і будуць праходзіць адразу на трох пляцоўках, размешчаных на Паўночнай выспе.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Ігар Кізім:

«Патэнцыял беларускай і ўкраінскай культуры бязмежны»

Беларусь і Украіна шмат гадоў захоўваюць цёплыя адносіны ва ўзаемным супрацоўніцтве. Неаднойчы нашы краіны ў сувязі з гістарычнымі падзеямі аказваліся ў складаным становішчы, але заўсёды працягвалі адна адной руку дапамогі. Сёння беларуска-ўкраінскае ўзаемадзеянне ў стане пад'ёму. Пасол Украіны ў Беларусі Ігар Кізім раскажаў, што гэтаму паспрыяла, і пракаментыраваў, як адбываецца дыялог паміж нашымі народамі сёння.

— Ігар Юр'евіч, Беларусь і Украіна — не проста краіны-суседкі, але і блізкія сябры. У развіцці нашых сумесных дзяржаўных сувязяў досыць часта разбіраем пытанні палітыкі і эканомікі. А як ідуць справы з культуры? На якім узроўні беларуска-ўкраінскія адносіны ў гэтым напрамку?

— Сёння паміж Украінай і Беларуссю дасягнуты высокі ўзровень супрацоўніцтва і ўзаемаразумення ў галіне гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва. Аднак не менш важным складнікам нашых партнёрскіх адносін з'яўляюцца культурныя сувязі. Ва ўмовах фарміравання новага глабальнага сусветнага парадку ўзрастае важнасць развіцця дыялогу, заснаванага на прынцыпах раўнапраўных і ўзаемапаважлівых культурных зносін, што ў сваю чаргу прыводзіць да росту довер'я, а давер, як вядома, — асноўны фактар прыняцця рашэнняў. Так што выходзіць, што культура і двухбаковае супрацоўніцтва — галоўныя складнікі ў гэтым ланцужку, і нашы краіны гэта добра разумеюць.

Патэнцыял развіцця беларускай і ўкраінскай культур бязмежны. У нас ёсць толькі адна праблема: нашы дзяржаўныя структуры не заўсёды аператыўна рэагуюць на змены, якія адбываюцца ў сферы нават сусветнай культуры. Мне хацелася б падкрэсліць, што ва ўзаемадзеянні нашых структур, адказных за сферу культуры, часам ёсць дысбаланс. Напрыклад, Міністэрства культуры Украіны практычна не займаецца арганізацыяй гастроляў творчых калектываў, фарміраваннем пэўных абменных праектаў. Гэтым займаюцца менеджары. У адрозненне ад беларускага боку ваша Міністэрства культуры традыцыйна курыруе, арганізоўвае гастролі любога творчага калектыву. З пункту гледжання арганізацыі нашага супрацоўніцтва мае пэўныя негатывыя наступствы.

У той жа час абедзве дзяржавы павінны працаваць над далейшым удасканаленнем супрацоўніцтва. База ў нас ёсць. Узаемадзеянне ў галіне культуры паміж нашымі краінамі рэгулюецца Міжвадамасным пагадненнем аб культурным супрацоўніцтве (падпісана ў лютым 1993 года) і Праграмай супрацоўніцтва ў галіне культуры на 2017—2021 гады, падпісанай міністэрствамі культуры нашых краін у час афіцыйнага візіту Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі ва Украіну ў 2017 годзе. Навяіта гэтая праграма запуская ўсе механізмы двухбаковага ўзаемадзеяння ў галіне культуры ва ўсіх яе сферах, што дазваляе ўсталёўваць прамыя кантакты. Сёння гэта фармат супрацоўніцтва, які ўвесь час падмацоўваецца новымі ідэямі.

Успамінаю леташнія Дні культуры Украіны ў Беларусі з велізарным задавальненнем. Гэта была вельмі яркая падзея з выдатнай арганізацыяй, якая наўрад ці адбылася б без дамоўленасцей нашых прэзідэнтаў. У Беларусі гэта атрымалася ярка. У рамках правядзення Дзён культуры прайшлі таксама і Дні ўкраінскага кіно, беларускаму глядачу выпала магчымасць ацаніць кінарботы маладых ўкраінскіх рэжысёраў. Спадзяюся, у найбліжэйшы час, пасля завяршэння фарміравання абноўленага Міністэрства культуры моладзі і спорту Украіны,

пачнецца падрыхтоўка да правядзення Дзён культуры Беларусі ва Украіне. Я ўпэўнены, што дзяржаўная палітыка павінна дапамагаць у культурнай сферы тым (калі ёсць запыт), хто прабівае сваю дарогу і раскрывае талент, і ні ў якім разе не перашкаджаць.

У цэлым паміж нашымі краінамі закладзены пэўны падмурак супрацоўніцтва, дзякуючы якому мы можам актыўна развіваць культурныя ўзаемаадносіны.

— Многія беларускія дзеячы мастацтва часта бываюць ва Украіне. Гэта сведчыць пра тое, што ваш народ умее шанаваць і прымаць мастацтва. Ці ёсць ва ўкраінскіх прадстаўнікоў у гэтым кірунку цікавасць да Беларусі? Калі так, то якім чынам яна рэалізавана за апошнія гады?

— Украінцы з вялікай сімпатыяй ставяцца да Беларусі. Але вымушаны канстатаваць той факт, што, на жаль, украінцы вельмі мала ведаюць пра Беларусь, нягледзячы на тэрытарыяльную блізкасць нашых краін і цесныя гістарычныя сувязі, якія звязваюць нашы краіны яшчэ з часоў існавання Кіеўскай Русі. Мы такія блізкія і ў той жа час розныя.

Стараемся працаваць з усімі дзеячамі мастацтва, якія да нас звяртаюцца па падтрымку. Напрыклад, летам мы сумесна з вядомай мінскай галерэяй «У» арганізавалі фотавыстаўку «Ромы гэта мы» ўкраінскага фотамастака Аляксея Зінчанкі, прысвечаную жыццю жыхароў Украіны ромскай нацыянальнасці. Таксама ў гэтай жа галерэі адбылася лекцыя аднаго з самых вядомых ўкраінскіх арткрытыкаў Канстанціна Дарашэнкі, у рамках якой ён распавёў, у прыватнасці, пра трансфармацыю ўкраінскага мастацтва пасля пачатку рэвалюцыйных падзей ва Украіне ў 2014 годзе.

Сёлета ў маі ўпершыню ў Мінску з вялікім поспехам прайшоў паказ калекцыі вядомага ўкраінскага дызайнера, заснавальніцы брэнда «RUTA» Людмілы Бушынскай. Ідэя арганізацыі гэтага мерапрыемства ўзнікла ў нас у пасольстве, а ажыццявілі мы яе ў суаўтарстве з *Ukrainian Fashion Week* і дырэктарам *Belarus Fashion Week* Янінай Ганчаровай. Вось вам адзін з прыкладаў паспяхова рэалізаванай культурна-іміджавага супрацоўніцтва нашых краін.

Добра, што ў Беларусі паважаюць ўкраінскіх артыстаў. Да прыкладу, на мінулым тыдні ў Мінску з аншлагам прайшоў канцэрт Святаслава Вакарчука, які на радасць сваім аматарам нават з пачаткам палітычнай кар'еры не збіраецца адыходзіць ад творчай дзейнасці.

У сваю чаргу, ва Украіне вельмі цёпла ставяцца да вашай краіны і заўсёды гатовы вас падтрымаць. Што тычыцца брэндаў эстрады, можна ўспомніць конкурс «Еўрабачанне». Беларускі *NaviBand* быў падтрыманы ўкраінскімі тэлеглядачамі максімальнай колькасцю балаў. Гэта паказчык. Ва Украіне хочучы бачыць дзеячаў культуры Беларусі і заўсёды будуць рады двухбаковым праектам у сферы культуры.

— У Львове нядаўна прайшоў *XXVI Book Forum*, які з'яўляецца важнай падзеяй для літаратурнага славянскага свету. Беларусь заўсёды зацікаўлена ў развіцці міжнародных кантактаў у сферы літаратуры і прымае актыўны ўдзел у такіх мерапрыемствах (Львоў не выключэнне). Як вы можаце ахарактарызаваць нашу літаратурнае супрацоўніцтва? Ці ёсць планы на далейшае развіццё? Магчыма, задуманы сумесныя праекты?

— Хачу адзначыць, што абедзве нашы дзяржавы прымаюць актыўны ўдзел у маштабных міжнародных выстаўках на тэрыторыі адна адной. Сапраўды, у межах львоўскага форуму выдаўцоў працаваў нацыянальны стэнд Беларусі,

які карыстаўся прыкметнай увагай і цікавасцю публікі. Акрамя таго, па маёй інфармацыі, у рамках форуму быў прадстаўлены і шэраг незалежных беларускіх выдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў. Беларусь удзельнічала ў яшчэ адной вядомай штогадовай кніжкай выстаўцы, якая праходзіць ва Украіне, — IX Міжнародным «Кніжным Арсенале», які адбыўся ў Кіеве сёлета з 22 па 26 мая.

У сваю чаргу, Украіна ўжо шмат гадоў запар прадстаўлена на самым вялікім кніжным форуме Беларусі — Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы. Кожны год мы стараемся зрабіць наш удзел у ёй больш маштабным, прывезці яшчэ больш цікавых выданняў, арганізаваць прыезд большай колькасці папулярных ўкраінскіх пісьменнікаў. Сёлета на выстаўцы працаваў падрыхтаваны дзякуючы сумеснай працы пасольства, Украінскага інстытута кнігі і Украінскай асацыяцыі выдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў стэнд Украіны, дзе было прадстаўлена некалькі тысяч кніг, выдадзеных за апошнія гады. У рамках выстаўкі адбыліся сустрэчы з ўкраінскімі пісьменнікамі Аляксандрам Ірванцом, Лебам Кудрашовым, паэткай Яўгеніяй Чупрыной і многімі іншымі. Акрамя таго, на цэнтральнай сцэне мерапрыемства быў прэзентаваны беларускамоўны пераклад рамана ўкраінскага пісьменніцы Ірыны Данеўскай «Багуслаў Радзівіл», прысвечанага знакамітаму беларускаму гістарычнаму дзеячу.

Гэта, дарэчы, прыклад развіцця супрацоўніцтва нашых пісьменнікаў і кнігавыдаўцоў. Упэўнены, у літаратуры абедзвюх краін ёсць творы, якія вельмі цікавыя чытачам як ва Украіне, так і ў Беларусі. Неабходна дамаўляцца, перакладаць і выдаваць украінскія кнігі на беларускай мове, а беларускія — паўкраінску. Магу прывесці яшчэ адзін прыклад такога супрацоўніцтва. На выстаўцы «Кніжны Арсенал», якую я ўжо згадаў, былі прадстаўлены ўкраінскамоўныя выданні знакамітых твораў Васіля Быкава «Мёртвым не баліць», «Альпійская балада», «Знак Бяды». Прэзентацыя кніг была вельмі паспяхова і сабрала шмат чытачоў. Дарэчы, мы прывезлі гэтыя выданні ў Мінск і перадалі ўдава пісьменніка — Ірыне Міхайлаўне.

Хачу ўздацца яшчэ адзін праект, рэалізаваны пры падтрымцы пасольства сёлета. Гэта прэзентацыя ў Беларусі ўнікальнай кнігі — выдадзенай нядаўна ва Украіне факсімільнай копіі старадаўняга Лаўрышаўскага Евангелля. Прэзентацыя прайшла гэтай вясной у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі пры ўдзеле вялікай колькасці высокіх гасцей. Акрамя таго, мы прэзентавалі гэтае выданне яшчэ і ў Навагрудку, бо шмат стагоддзяў гэтае ўнікальнае Евангелле захоўвалася ў Лаўрышаўскім манастыры, які знаходзіцца побач з гэтым старажытным горадам. Мы падарылі факсімільныя копіі Евангелля Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Навагрудскаму райвыканкаму, Свята-Елісеіўскаму Лаўрышаўскаму манастыру.

Таксама мы надаём значную ўвагу юбілеям вядомых пісьменнікаў, чьей творчасцю звязаны нашы краіны. Так, нядаўна да 250-годдзя з дня нараджэння заснавальніка сучаснай ўкраінскай літаратуры Івана Катлярэўскага ў Мінску была арганізавана лекцыя ўкраінскага пісьменніка і вучонага Глеба Кудрашова, у якой ён распавёў пра ролю Катлярэўскага ў гісторыі нашых краін. Дарэчы, не так даўно стала вядома, што Іван Катлярэўскі служыў у арміі на тэрыторыі сучаснай Беларусі (г. Ліда).

А на гэтым тыдні ў Мінску адбудзецца паказ дакументальнага фільма пра маці Лесі Украінкі — вядомаму ўкраінскаму пісьменніку Олену Ічільку з нагоды 170-годдзя з яе дня нараджэння.

Беларусь і Украіна знаходзяцца ў агульнай нішы. Зараз мы прасунуліся наперад. Апошнія два гады кнігавыданне ў рамках нашага супрацоўніцтва знаходзіцца на ўздыме. Думаю, сённяшні ўсплёск беларуска-ўкраінскага супрацоўніцтва звязаны з тым, што ёсць узаемная цікавасць Украіны да Беларусі і наадварот. Пасля Рэвалюцыі Годнасці ва Украіне многае мяняецца. Адкрываюцца новыя імёны, вывучаюцца дэталі многіх падзей, таму, думаю, беларусам ёсць што яшчэ даведацца пра культуру, традыцыі нашага народа. Вельмі многія аўтары прысвяцілі свае літаратурныя творы трагічным падзеям на ўсходзе Украіны. Гэта добры шанс даведацца пра падзеі на Данбасе не з навасных сводак альбо тэлевізійных сюжэтаў, а з першых вуснаў пачуць як на самай справе вайна адбылася на лёсах рэгіёна і Украіны ў цэлым.

— Неаднаразова ўзнікала пытанне аб неабходнасці развіцця турыстычных маршрутаў па культурных мясцінах нашых краін. Як ідуць сёння справы з гэтым пытаннем? Ці ёсць перспектывыя практы?

— Я ведаю, што беларусы вельмі любяць прыязджаць ва Украіну. І гэта сведчыць пра інтарэс вашага народа да нашай культуры, прыроды. Але мне вельмі хацелася б, каб беларусы ведалі не толькі Затоку або Карпаты: у нас шмат цікавых месцаў, якімі мы можам ганарыцца.

Сёння пытанне турыстычных маршрутаў цалкам ляжыць на тураператарах, якія павінны распрацоўваць цікавыя напрамкі, што здзівілі як украінца, так і беларуса. Для гэтага і арганізоўваюцца штогадовыя маштабныя выстаўкі, звязаныя з развіццём турыстычнага патэнцыялу. Таксама нам трэба падумаць пра доўгае чаканне пры перасячэнні мяжы на пунктах прапуску.

Сустрэкаючыся з калегамі з Міністэрства спорту і турызму Беларусі, мы не раз абмяркоўвалі, як аптымізаваць працу ў гэтым напрамку: патэнцыял велізарны, але трэба ўсё вывучыць. Зараз вельмі шмат новых тэндэнцый у развіцці турызму: навуковы, дзелавы, гастронамічны, медыцынскі... Свае прапановы мы перасылалі вашаму ведамству, а ў найбліжэйшы час павінны адбыцца міжвадамасныя кансультацыі, на якіх, як мы чакаем, будзе абмяркоўвацца ў тым ліку і пытанне аб далейшым пашырэнні партнёрскага супрацоўніцтва ў гэтай галіне.

Што да сумесных турыстычных маршрутаў — гэта цікавы кірунак. Ведаю, што некалькі падобных маршрутаў распрацаваны і рэалізоўваюцца ў рамках праграмы Усходняга партнёрства ЕС. Напрыклад, «Дняпроўскі паром» — сумесны ўкраінска-беларускі праект, які стаў адным з пераможцаў праграмы тэрытарыяльнага супрацоўніцтва краін Усходняга партнёрства Беларусь — Украіна. Поўная назва праекта — «Ад малых музейных формаў да вялікага трансгранічнага культурнага супрацоўніцтва». Яго задача — аб'яднаць шэраг музеяў Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей адным турыстычным маршрутам, а таксама наладзіць ўзаемадзеянне, садзейнічаючы такім чынам развіццю культурнага турызму.

Хачу яшчэ раз паўтарыцца, турыстычны патэнцыял у нашых краін вялікі і наша задача яго задзейнічаць у поўнай меры.

Гутарыла Вікторыя АСКЕРА

Святло, якое застаецца

Алесь Асіпенка ў творах і ўспамінах

Калі пералічваць імёны тых, хто прыйшоў у літаратуру, падтрыманы Алесем Асіпенкам, спіс атрымаецца немаленькі. Не сумняваюся, што добразычлівае стаўленне да аўтараў, асабліва маладых, у яго ішло ад прыроднай інтэлігентнасці. Ад жадання падтрымаць. Скажу і пра тое, чаго маладзейшыя чытачы не ведаюць.

ПРА ЛУЧНАСЦЬ

Яны наўрад ці чулі пра цікавага празаіка Алесь Крыгу. Гэта псеўданім. Письменник падпісваўся ім таму, што ягонае сапраўднае прозвішча таксама Асіпенка, а ён не хацеў, каб блыталі са знакамітым бацькам. Хоць насамрэч Алесь Харытонавіч быў яму айчымам. Аднак прыёмны сын называў яго толькі бацькам. Заходзячы ў рэдакцыю, пытаўся, ці на рабоце бацька. І, як бацька, стаў пісьменнікам. Аб чым гэта сведчыць?

Несумненна, у сям'і панавала творчая атмасфера, была багатая хатняя бібліятэка. І святло духоўнасці, што лучылася ад яго. Яно і ўздзейнічала на Алесь-малодшага, які ўспрымаўся сынам, а не пасынкам. Спрацавалі нейкія ўнутраныя імпульсы, і менавіта ён, а не зводны брат, стаў пісьменнікам. Выпадак унікальны.

Прычына надзіва ўважлівага стаўлення А. Асіпенкі да аўтараў і ў тым, што ён і сам адчуў, як шмат значыць своечасовая падтрымка. Пераканаўся і ў тым, што нечага важнага можна дасягнуць, толькі настойліва ідучы да мэты. Пераадольваючы цяжкасці, што сустракаюцца на шляху, не спыняючыся перад няўдачамі.

Перад вайной будучы пісьменнік вучыўся на гістарычным факультэце Віцебскага педагагічнага інстытута. Пасля заканчэння настаўнічаў пад Віцебскам, у Рудаках. З прыходам гітлераўцаў партызаніў. Калі гэта стала вядома захопнікам, яны спалілі яго бацькоўскую хату, пагражалі расстрэлам маці і сёстрам. Ды доўга ваваць не давалося.

«Дагэтуль мы не мелі на нашай беларускай паліцы такіх твораў аб нашай самай надзённай сучаснасці, дзе б з гэткай праўдзівасцю, тактам, з гэткай сардэчнасцю і веданнем справы быў узняты цэлы пласт сучаснага вясковага жыцця са шматлікімі яго радасцямі, засмучэннямі і клопатамі».

У снежні 1942 года, падчас прарыву фашысцкай блокады, быў цяжка паранены. Лячыцца адправілі на Вялікую зямлю. У партызанскім доме адпачынку пазнаёміўся з Кузьмой Чорным, чью творчасць ужо добра ведаў. Асмеліўся паказаць любімаму пісьменніку накіды аднаго са сваіх першых апавяданняў. Мікалай Карлавіч уважліва прачытаў гэты твор. Параіў не кідаць пачатую працу. Акрылены такой падтрымкай, Алесь Асіпенка пачаў яшчэ больш натхнёна шчыраваць. Балазе пісаць было пра што.

У ДОБРЫ ШЛЯХ!..

Аднак з першым апавяданнем выступіў у друку толькі ў 1952 годзе. Дый першая кніга запазнілася: зборнік апавяданняў і аповесцей «Лёд растае» выйшаў у 1958-м. Праўда, на гэты час ягоныя апавяданні, не кажучы пра нарысы і нават вершы, рэгулярна публікаваліся ў пе-

рыёдыцы. Напісаў аповесць «Няроўнай дарогай», а таксама прыгодніцкую «Апошняя версія», прысвечаную супрацоўнікам міліцыі.

Былому партызану ставала і іншых турбот, што літаратурныя, творчыя задумы адсоўвалі на другі план. Пасля вызвалення Горацкага раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў быў на камсамольскай рабоце. У 1944 годзе ўладкаваўся ў рэдакцыю газеты «Чырвоная змена». У ёй прайшоў шлях ад карэспандэнта да галоўнага рэдактара. Пазней быў галоўным рэдактарам часопіса «Маладосць», кінастудыі «Беларусьфільм», а потым і ўзначаліў калектыў «ЛіМа».

Але турботныя журналісцкія будні хоць і адбіралі час, давалі шмат уражанняў, дапамагалі выпрацоўцы свайго погляду на рэчаіснасць, падказвалі цікавыя тэмы. Таму, нягледзячы на тое, што адносна позна прыйшоў у літа-

ратуру, пачаткоўцам у ёй ніколі не быў. Хоць у першай кнізе не абышлося і без твораў павярхоўных. Пераважная большасць таго, што трапіла ў яе, — проза, напоўненая самім жыццём, дыханнем паўсядзённасці, блізкай і зразумелай чытачам. Відаць, таму, што аўтар звязаў свой лёс з маладзёжнай аўдыторыяй, хораша абмалёўваў характары юнакоў і дзяўчат, як правіла, тых маладых людзей, якія знаходзіліся на пачатку самастойнай жыццёвай дарогі ці, прынамсі, нядаўна ступілі на яе.

Першыя творы А. Асіпенкі, у тым ліку і кніга «Лёд растае», былі станоўча ацэнены крытыкай. Не прайшлі яны незаўважанымі і з боку калег па пярэ. Алег Лойка выступіў у «ЛіМе» («Творы аб простых людзях»), Ніл Гілевіч — у «Чырвонай змене» («Пра Вадзіма і яго сяброў»). Яшчэ большы рэзананс мела яго аповесць «Абжыты кут». Яна выйшла асобнай кнігай у 1964 годзе. Вельмі высокай думкі пра гэты твор быў Васіль Быкаў, чым і падзяліўся ў рэцэнзіі «Таленавітая аповесць», змешчанай у часопісе «Полымя»: «Дагэтуль мы не мелі на нашай беларускай паліцы такіх твораў аб нашай самай надзённай сучаснасці, дзе б з гэткай праўдзівасцю, тактам, з гэткай сардэчнасцю і веданнем справы быў узняты цэлы пласт сучаснага вясковага жыцця са шматлікімі яго радасцямі, засмучэннямі і клопатамі. Толькі чалавек, якому да болю блізка сучасная вёска, які ездзіць туды не гасцем і не з камандзіроўкай у кішэні, а вырас там і цяпер жыве яе клопатамі, можа з такой паўнотай і багаццем душэўных праяў адкрыць разнастайныя характары, у тым ліку і такія, якіх не было ў ёй да вайны, а некаторых — можа, і год 10—15 назад і якія ўзнікаюць толькі цяпер, у 60-я гады».

Сапраўды, А. Асіпенка, умела асэнсоўваючы багаты матэрыял, праўдзіва паказаў, як парасткі новага абуджалі жыццё, садзейнічалі іншаму стаўленню людзей да зямлі. Найбольш удаўся пісьменніку вобраз нядаўняга выпускніка сярэдняй школы Янкі Сітова, які, як і многія яго аднагодкі, марыў аб горадзе, паступаў у педагагічны інстытут. Жыццё, аднак, распарадзілася па-свойму. Сітоў застаўся працаваць сярод тых, з кім прайшло яго маленства.

Тым не менш, не адмаўляючы значнасці аповесці «Абжыты кут», нельга не пагадзіцца з Валянцінай Локун у тым, што «сапраўдную славу А. Асіпенку прынес раман

«Вогненны азімут» (1965), у якім пісьменнік з выключна беларускай засяроджанасцю і ўпартасцю сцвярджаў самакаштоўнасць асобы ў часы найвялікшых для яе выпрабаванняў. «Вогненны азімут» — новы ўзровень мастацкага мыслення празаіка».

Відавочна і іншае. Хоць пасля «Вогненнага азімуту» Алесь Харытонавіч і напісаў яшчэ некалькі аповесцяў («Жыта», «Канец бабінага лета», «Два дні і дзве ночы», «Рэха даўніх падзей», «Цыркачка і маёр», «Клетка для берасцянікі», «Выканаўца»), задаткі яго таленту асабліва ярка раскрыліся ў жанры рамана. Пабачылі свет такія высокамастацкія творы, як «Непрыкаяны маладзік», «Святыя грэшнікі», «Лабірынты страху»: працягваючы традыцыі сваіх папярэднікаў, Алесь Асіпенка пераасэнсоўваў вечныя праблемы добра і зла, гуманізму і самахварнасці. Ён здолеў стварыць шэраг партрэтаў самых розных літаратурных герояў.

Багаццем фактычнага матэрыялу, строгай аб'ектыўнасцю ў ацэнцы многіх з'яў і падзей вызначаецца яго кніга мемуарнага плана «Вечнасць Млечнага Шляху». У ёй ажываюць асабістыя ўражанні ад сустрэч з Кузьмой Чорным, Міхасём Лыньковым, Іванам Мележам, Уладзімірам Караткевічам. Гэта дапамагае чытачу лепш зразумець значнасць майстроў слова для беларускай літаратуры.

Плённы ўнёсак Алесь Асіпенкі і ў развіццё нацыянальнага кінематографа: фільмы «Пяцёрка адважных» (так называлася і яго аднайменная аповесць для дзяцей і юнацтва), «Надзейны чалавек», «Трывогі першых птушак». Суаўтар сцэнарыяў мастацкіх стужак «Ясь і Яніна», «Трэцяга не дадзена», «Кожны трэці». Зрабіў літаратурны запіс кнігі А. Дзенісевіча «Арлінае племя».

ЦЕПЛЫНЁЮ СЯБРОЎСТВА

Аўтару гэтых радкоў пашчасціла ведаць знакамітага пісьменніка не толькі па ягоных творах — незадоўга да таго часу, калі Алесь Асіпенка стаў галоўным рэдактарам штотыднёвіка «ЛіМ», мяне прынялі ў склад рэдакцыі на сталае месца працы.

Гэта цяпер ахвотна бяруць у газеты і часопісы творчую моладзь. Тады ж у «ЛіМе» маё з'яўленне, хоць ужо меў 26 гадоў, віталі не ўсе, за вочы называлі раёншчыкам (папярэдняя праца была ў калектыве служака раённага выдання). І раптам навіна: павінен прыйсці новы галоўны. У мяне ж не было мінскай прапіскі, хоць і працаваў ужо на працягу некалькіх гадоў. Рыхтаваўся да таго, што могуць звольніць. Але рэдактар паставіўся з разуменнем, прыязна.

Аднойчы адбыўся такі выпадак. Акурат выйшла кніга прозы Аляксея Дударова (пачынаў ён як празаік і спачатку падпісваўся менавіта так, а не Дудараў) «Святая птушка». Я прачытаў яе адразу ж і быў у такім захапленні, што тут жа і рэцэнзію напісаў. Не на пішучай машынкы, як гэта рабіў звычайна, а ад рукі. Неўзабаве яе прачытаўшы, Алесь Харытонавіч паклікаў да сябе і запытаўся:

— Ты што, больш напісаць не мож?

Здзіўляюцца было чаго. Рэцэнзія атрымалася памерам ці не на дзве «лімаўскія» паласы. Прапанаваў скараціць да адной. Я, зразумела, згадзіўся. Літаральна праз тыдзень пасля выхаду дэбютнай кнігі А. Дударова рэцэнзія была надрукавана. Пазней ужо, калі пры прыёме Аляксея ў Саюз пісьменнікаў Беларусі я пазнаёміўся з ім, ён прызнаўся: калі сябры казалі, што ў «ЛіМе» ёсць рэцэнзія на «Святую птушку», не паверыў, падумаў, што гэта розыгрыш.

ГАЛОЎНАЕ — НЕ ЗНІКАЕ

...Святло — чалавечае і мастацкае — заўсёды застаецца ў душах сяброў, калег, творцаў, якія судакраналіся з асобай пісьменніка, у асяродку чытачоў, неаб'яўкавых да слова. Слова Алесь Асіпенкі азорана духоўнасцю і маральнасцю. Пры некаторай, здавалася б, заземленасці яно сягае ўгору, узвышаючы чалавека, робячы яго асобай, індывідуальнасцю.

Несумненна, што гэтымі якасцямі валодаў бы і раман «Дараванне грахоў», які пісьменнік не паспеў завяршыць: яго зямны шлях абарваўся ў 1994 годзе...

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Мапа краіны ў эмоцыях

і сёння творцы звяртаюцца даволі часта. Правілы яго складання ў пэўнай ступені змягчыліся: пяцістопны ямб неабавязковы, дапушчальны адыходы ад класічнай рыфмоўкі, — але за кошт адпаведнай строфікі і колькасці радкоў форма застаецца пазнавальнай. І Катляроў для геральдычнага цыкла выбраў форму шэкспіраўскага санета, у якой тры катрэны і двухрадковае ў канцы. Што цікава, аўтар не падзяляе свае вершы на строфы графічна, пераходы можна назіраць, сочычы за рыфмоўкай і рытмам.

Самі тэксты — не столькі апісанне гербавай выявы, колькі асацыятыўны рад, які ўзнікае ў аўтара пры поглядзе на выяву. Зразумела, што ўмясціць у чатырнаццаць радкоў гісторыю горада або легенду пра з'яўленне герба немагчыма, але аскепкі і іншага часта сустракаюцца ў санетах. Нягледзячы на стрыманасць, якой вымагае выбраны тэма і форма, у многіх тэкстах заўважна эмацыянальная ўключанасць аўтара ў тэкст.

*Горад, словно сам себе родня, —
все века соединил сегодня.*

В каждом веке истина своя.

Роду невозможно жить безродно.

*Церковью Каложской вижу я
всё, что всенародно благородно.*

Адчуваецца, што пісьменнік імкнецца перадаць дух горада, уласці ў радкі нябачнае і неапісальнае ўражанне ад атмасферы месца. Па санетах складана зрабіць

выснову, у якім з гарадоў аўтар пабываў сам, але гэта хутчэй плюс: паэтычная мапа атрымліваецца аднароднай. Паколькі сам аўтар ніякіх мясцін не вылучае, то чытачу, вядома ж, спачатку захочацца прагартыць кнігу і прачытаць пра свой родны горад і пра тыя, дзе ён быў.

Варта асобна адзначыць дакладнасць перакладу санетаў на беларускую. Не прачытаўшы анатацыю, можна ўвогуле забытацца, на якой мове напісаны арыгінал. Змешчаныя ў кнізе насупраць, вершы сапраўды набываюць люстэркавае падабенства.

Горад, быццам сам сабе радня, —

Знітаваў усе вякі сягоння.

Існаснасць у кожным з іх свая.

Роду немагчыма жыць бязродна.

Тое ўсё Каложай бачу я,

Што высакародна ўсенародна.

Па ўсім цяжка сказаць, што кніга геральдычных санетаў — падарожжа па гарадах Беларусі або па гісторыі гарадоў. Але гэта тое, што можа захаваць да падарожжа. Урывачныя факты пра выявы на гербах і іх эмацыянальнае апісанне дакладна можа падштурхнуць да таго, каб даведацца штосьці новае пра гісторыю месца або нават наведваць яго, вызначыць дакладнасць атмасферы горада, якую перадае тэкст.

Дар'я СМІРНОВА

Замерлыя кроплі штодзённасці

Разглядаючы літаратуру як канцэнтрат чагосьці — падзеі, пачуцця, моманту, лёгка зрабіць выснову пра тое, што найбольшае павінна быць сказана найменшай колькасцю слоў. Гэта прыкладна тое, што насамрэч стаіць за трывіяльным «кароткасць — сястра таленту».

Але любая спроба прыйсці да нейкай справядлівай да ўсяго і ўсіх формулы, у тым ліку ў тым, што датычыцца літаратуры, бессэнсоўная. Правільныя словы, у тым ліку правільная іх колькасць, — асабісты выбар кожнага творцы. Але чым меней слоў, тым большая рызыка — патрапіць або не.

Хайку — гэта паляванне на моманты. У напісанні іх, акрамя выбару слоў, дадаецца яшчэ адна складанасць — заўважыць тое, што варта апісаць. Гэтая форма патрабуе надзвычайнага чуцця, развіць якое няпроста. Усё адно трымаць у руках кнігу хайку беларускага аўтара не так ужо надзвычайна. Форма прываблівае аўтараў ці сваёй падманлівай лёгкасцю, ці той самай лаканічнасцю, канцэнтраванасцю думкі і эмоцыі.

Кніга Уладзіміра Сцяпана «Папяровая шапка» («Кнігазбор», 2018) падобная на пацёркі. Чытаючы яе, быццам перабіраеш кроплі часу, застылыя ў бурштыне. Адмысловы погляд чалавека на жыццё і запісанае слова — вось субстанцыя, якая замацоўвае момант і захоўвае яго на вякі. Па гэтых пацёрках можна прачытаць, што чалавеку сапраўды важна.

Сусветныя кругазварот, цыклы жыцця і сусстрэчы яго са смерцю на прасторах паўсядзённасці, час і прырода чалавека — усё гэта аўтар заўважае і фіксуе ў правільных трохрадках:

*Скрыпень красуе
там, дзе летась згарэла
Суседка ў хаце.

*Цяжка на верыць,
што пляшчотная кветка
яблыкам будзе.*

Хайку Уладзіміра Сцяпана можна ў некаторым сэнсе назваць традыцыйнымі, не толькі праз тое, што ён не адыходзіць ад класічнай колькасці складоў 5—7—5, але і праз шырокае выкарыстанне прыродных вобразаў, у тым ліку «сезонных слоў», на якіх, дарэчы, пабудавана кампазіцыя кнігі. Акрамя гэтага, аўтар даволі шмат

назірае за людзьмі, часам апісваючы ў трох радках цэлыя гісторыі. Асаблівай пяшчотай прасякнуты яго назіранні за блізкамі:

Лесвіца. Дзверы.

Доўга стаю. Слухаю.

Жонка спявае.

У гэтых назіраннях вяртаецца да ўсяго і ўсіх заўважны рух часу: дзед і ўнук, новы дом і старыя рэчы, маці, якая наладжвае стары будзільнік, каб ён не спяшаўся — асноўны сэнс такіх вершаў нельга выказаць наўпрост, але надзвычай лёгка адчуць дзякуючы мастацтву аўтара.

Варта звярнуць асаблівую ўвагу на назву кнігі. Папяровая шапка — адзіны вобраз, які сустракаецца ў кнізе двойчы, прынамсі ў адным і тым жа кантэксце: папяровую шапку зрабіў бацька. З гэтага моманту пачынаецца частка «Лета», і праз пару старонак чытач сустракае шапку ізноў: яна рагтуе ад дажджу. Можна лічыць, што вобраз папяровай шапкі сімвалізуе тое ж, што выражаюць і самі хайку, — дробязь, у якой заўважна вялізная эмоцыя. Можна параўнаць з адмысловай усходняй гарбатай, якая выглядае як скручаныя засохлыя лісткі, што разгортваюцца ў кіпені, надаючы яму смак і водар.

Насамрэч, у кнізе сустракаюцца і іншыя вершы, у якіх зафіксаваны нейкі побытавы сюжэт, які не вядзе ні да чаго, не раскрываецца ні ў што большае. Але хутчэй за ўсё справа проста ў тым, што чытач і аўтар — людзі з рознымі светапоглядамі. Любы мастацкі твор у пэўнай ступені паказвае чытачу свет скрозь прызму аўтарскага бачання. Таму немагчымасць асэнсаваць абсалютна ўсё так, як гэта асэнсоўвае аўтар, натуральная. Можна нават сказаць, што гэтая розніца ў поглядах і робіць такія творы каштоўнымі, бо дазваляе перажыць адрозны вопыт і пашырыць карціну сусвету.

Дар'я СМІРНОВА

Вачыма адвечнай праўды

Ёсць людзі, якія ад нараджэння пад шчаслівай зоркай маюць місію. Больш ці менш глабальную, больш ці менш агульназначную. Чалавек з такой выразна акрэсленай місіяй у нашай культуры — Сяргей Панізнік. І роля яго — Захавальнік. Традыцый, памяці продкаў, усмешак сучаснікаў, іх слоў-учынкаў. Незвычайна вялікі архіў са здымкамі, выразкамі, запісамі — Сяргей Сцяпанавіч карпатліва і чуйна збірае ўсё тое, чым яго на жыццёвым шляху ўзнагароджвалі Нябёсы. І ва ўласнай слоўнай творчасці толькі памнажае энергетыку генай памяці.

Яго новая кніга «На падкове Дзвіны» — чароўны куфар, з якога ў розны час, пару можа даставаць сакавітыя прыпеўкі, замовы, прыказкі, выхопліваць іх з вершаванага радка і смакаваць... Створаны ў кнізе свет — сапраўды міфалагічны: ён з казак той зямлі, дзе мы нарадзіліся.

«Вершы ахвотнай прыходзяць і шчырэй прэмаўляюцца там, дзе сам з'явіўся на свет. Для мяне гэта бераг Прыдзвіння», — прызнаецца аўтар і вядзе нас на «мацярык трываласці», дзе ўладараць Раек з Жытнем, дзе замоўныя словы збіраюць у жмень, дзе чаруе «ноч-павітуха». Збіральнік і вялікі знаўца фальклору, Сяргей Панізнік настолькі па-майстэрску ўплятае ў вершы народныя залацінкі, што мы не заўважаем, дзе канчаецца аўтарскае і пачынаецца народнае... Але часам паэт і атрыбуе запісанае, указвае, у каго быў прыдбаны той ці іншы адметны выраз. А спектр крыніц вельмі шырокі: «з цыганскага фальклору», «з лядонпальскіх прымудрыкаў», «з песні, запісанай ад Маруты Пальчэх у Даўгінаве» ды інш.

Творца выразна артыкулюе думку пра тое, што родная Беларусь — не малая, нязначная кропка на карце, а вялікая краіна (нават наглядна ў параўнанні з тэрыторыямі іншых еўрапейскіх краін) і ўвогуле бязмежная — для закаханай душы. Увесь мацярык «ляжыць на падкове Дзвіны», ды і камель Усясветнага Дрэва на падкову Дзвіны апёрся!

Арыгінальная вобразнасць, нестандартныя творчыя хады, сугуба аўтарская метафарычнасць — усе гэтыя асаблівасці пісьменніцкай манеры Сяргея Панізніка яскрава праявіліся і ў вершаванай кнізе «На падкове Дзвіны». Як натуральна і разам з тым небанальна гучаць падобныя радкі:

Спыніўся ля помніка спілаванаму дрэву.

На камлі — гадавыя коліцы

У сотні кружэлак.

Іх пракручвае Сонца

Залацістым сцяблом адвечнасці.

Прычым небаіцца паэт і публіцыстычнага

градуса, паяднання яго з настроем чыста лірычным:

Пры вивучэнні нашай аўтэнтыкі

Гэтае атожылле абзываюць

Каранёвым меласам беларусаў.

Ад старадаўняга, спрадвечнага цягнецца масток традыцыі і ў сучаснасць. «На Лядонпальскае хрышчэнне ўнучкі Яны» — паэтычнае ўвасабленне гэткай лучнасці:

*Ахоўныя ключы
у рукі мне ляцелі
ад продкаў па мячы
да продкаў па кудзелі.*

Лагічна

прадумана я

кампаніцы

лірычнага збор-

ніка ўключае

сем адмысловых

раздзелаў. Назва

кожнага матыва-

ваная трапным

і лаканічным

уступным сло-

вам. «Літара

Тура» — раз-

дзел пра вечныя,

нацыятворныя

велічыні. Ле-

тапісны князь Тур,

Францыск Скарына,

Вацлаў Ластоўкі,

Максім Багдановіч,

Арсень Ліс, Пімен

Панчанка вандруюць па

старонках незвычайнай кнігі,

асвятляючы

даўніну і сучаснасць,

«калышучы Айчыну

збучую». «Увекавечвае

сустрэчы» Сяргей

Панізнік у аднайменным

раздзеле, згадва-

ючы Пятра Сушко, Алену

Масла, Наталлю

Бучынскую, Алену

Бабіч і інш. Шчодро

прадстаўляе паэт і ўласныя

пераклады з

творчасці Міхайла

Шалаты, Даяны

Лазаравіч, Евы

Панізнік у раздзеле з

кемнай назвай

«Ласункі стасункаў».

Багагы збор

фагаздымкаў, карцін,

дарчых надпісаў — у

каляровай уклеіцы зборніка.

«Прыветныя хвалі гамоняць са светам:

праз Одэр і Балтыку весткі ляцяць праз

акіян аж да самога Гурона, дзе Сяргей

Панізнік у натхненні трапным вершам

гукае вясну. І родніцца Гурон з Волтай і

Дружай, зацвітаюць вішні над Вартаю — а

ў адлюстраванні яе на другім беразе бачу

квецень садоў Віцебшчыны», — падкрэслі-

вае маштабнасць творчасці паэта ў пра-

мове да кнігі Аксена Тарасевіч. І заклікае

чытачоў разам пайсці на «агледзіны» спад-

чыны Сяргея Панізніка за 60 (!) год яго

актыўнай працы. Легенды жывуць побач з

намі — варта толькі пачуць!

Юлія АЛЕЙЧАНКА

Зямля і аблокі ў нататніку

Пры першым беглым знаёмстве са зборнікам вершаў «Пад небам Рагнеды» Святланы Быкавай, які сёлета пабачыў свет, звяртае на сябе ўвагу засяроджанасць аўтаркі на тэме беларускай зямлі і яе слаўнай мінуўшчыны. Падчас глыбейшага разгляду становіцца яўнай спроба паэткі знайсці і ідэнтыфікаваць сябе менавіта праз нацыянальную гісторыю, яе блізкія і далёкія падзеі.

і тузе з нагоды хуткаплыннасці жыцця, а таксама здзейсненых памылках, і спадзяванню на пераадоленне адзіноты, і цёплым словам да маці — такія разнастайныя настроі адлюстраваны на старонках зборніка. Прысутнічаюць у кнізе і так званыя «Думкі ўголас» — гэтак названы раздзел, у якім сабраны двух- і чатырохрадкоўі, невялікія вершы. Яны фіксуюць глыбокія жыццёвыя назіранні, роздумы над сутнасцю быцця ў свеце.

Удасканаленне — святы Закон Сусвету.

Хто супраць — без сляда канае ў Лету.

Ад смутку Святлана Быкава лечыцца самым надзейным сродкам — гумарам, менавіта таму з усмешкай да жыцця раіць жыць і свайму чытачу. Тут паэтка паўстае чалавекам заземленым, блізкім да штодзённасці з яе клопатамі і турботамі. Многія вершыносяць павучальны характар («Не бяры чужога» і інш.) і нават нагадваюць кароценькія байкі («Павукі і прасякі (жыццёвае назіранне)» і інш.). Часам мастацкі свет Святланы Быкавай набывае незвычайны, нават фантастычны абырысы: у ім здараюцца казачныя рэчы. Напрыклад, пахілены плот здольны адзывацца на ўшчунанні гаспадыні і зноў уздымацца, каб сэканоміць ёй грошы, пазбаўляючы неабходнасці ўсталёўваць новы, металічны.

Дзякуючы зборніку становіцца вядомымі і разнастайныя абставіны «з'яўлення» паэтычных твораў Святланы Быкавай на свет: часта яны прыходзяць раптоўна і вымушаны запісвацца на шматках паперы агрызкамі алоўкаў («Творчы працэс»), надоўга пакідаючы забытымі кубак з гарбатай ці кавай. Гартаючы старонкі кнігі, чытачы могуць падгледзець таямніцу «нараджэння» верша. З гэтай нагоды ў аўтаркі ўзнікае прыгожая метафара: паэт — гэта «дудачка Бога», які «струны душы закранае — і дудачка ладна так грае»...

Наталля БАХАНОВІЧ

Што вымяраецца традыцыяй?

Выданне пад назвай «Нацыянальная мастацкая традыцыя ў кантэксце гуманітарнай бяспекі Беларусі», што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука», з'яўляецца плёнам шматгадовай працы Валерыя Максімовіча. Навуковец звяртае ўвагу на ўзровень духоўнай культуры, на стан захавання нацыянальных традыцый.

Паводле аўтара, гуманітарная бяспека мае на ўвазе такі стан грамадства, калі гарантуецца абароненасць самых разнастайных сфер дзейнасці як асобнага чалавека, так і ўсіх грамадзян, непарушнасць правоў, каштоўнасцей і традыцый, прынятага ладу жыцця.

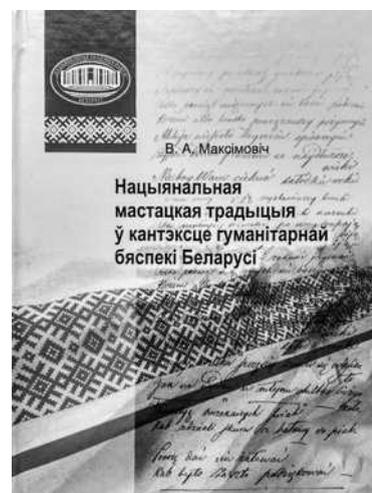
Праца вызначаецца навуковай глыбінёй тэарэтычнай часткі. Згодна з пунктам погляду аўтара, традыцыя прызнаецца вымярэннем культуры, выяўляе яе сутнасць. Ад таго, наколькі чалавек паглыблены ў культурную стыхію, наколькі арганічна ён пачувае сябе далучаным да ўсіх праяў рэчаіснасці, залежыць яго ўнутраны стан, настрой, перажыванні, адчуванні і г. д. І гэта лагічна, бо тое, з чым даводзіцца сутыкацца ў паўсядзённым жыцці, аказвае на асобу самы непасрэдны ўплыў, фарміруе як грамадзяніна, патрыёта свайёй краіны.

З новых пазіцый асэнсоўваецца феномен творчасці ў кантэксце станаўлення інтэлектуальнай культуры. Падкрэсліваецца важнасць усвядомленага звароту да досведу папярэдніх перыядаў развіцця літаратуры. Культурная традыцыя разглядаецца і ў якасці своеасаблівага канона на прыкладзе параўнання асновасутнасных ідэй класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча і расійскага рэлігійнага філосафа Паўла Фларэнскага. Аўтар аналізуе спалучэнне ў мастацкай творчасці традыцый і інавацый. Гэты аспект разглядаецца на прыкладзе вершаў М. Багдановіча «Летапісец», «Перапісчык» і «Апавяданні аб іконніку і залатару»...

Змястоўным і глыбокім падаецца практычны раздзел манаграфіі, дзе даследчык засяроджвае ўвагу на спадчыне знакавых асоб у гісторыі нашай літаратурна-мастацкай і эстэтычнай думкі. У шэдэўрах Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Максіма Гарэцкага, Кузьмы Чорнага, Васіля Быкава сканцэнтраваны досвед развіцця беларускага мастацкага слова ў яго вяршынных праявах, выяўлены гістарычныя (сакральныя) архетыпы, міфалагемы, сімвалы, вобразы. Праз творчасць гэтых пісьменнікаў наша літаратура набыла высокі міжнародны статус і прызнанне.

Аўтар манаграфіі робіць філасофска-аналітычныя заглябленні ў спецыфіку сённяшняй сацыяльна-культурнай сітуацыі. Даследчык сцвярджае, што спрычыненасць да агульнапрынятых прынцыпаў і нормаў, перакананняў і мэт, якія складаюць аснову, базіс грамадскай структуры, дазваляе кансалідаваць грамадства, актывізаваць працэс нацыянальнай самаідэнтыфікацыі.

Манаграфія Валерыя Максімовіча — прыклад паяднання літаратуразнаўчага аналізу і філасофска-аналітычных рэфлексій, спроба дасягнуць арганічнай суладнасці паміж хоць і блізкімі, але і дастаткова самастойнымі галінамі навуковай дзейнасці. Гэтая спроба прадыхтавана жаданнем стварыць паўнацэнную філасофію літаратуры і культуры з улікам дасягненняў міжгаліновых, міждысцыплінарных навук. Гэтая ў аснове свайёй наватарская праца спатрэбіцца ў навучальным працэсе, будзе карыснай для філолагаў, настаўнікаў беларускай літаратуры, выкладчыкаў каледжаў і ВНУ, культуролагаў, ідэалагічных работнікаў.

Мова, на якой размаўляюць дзеці

Адна з найбольш важных якасцей для дзіцячага пісьменніка, чыя праца зазвычай цяжэйшая, чым «дарослага» аўтара, — гэта ўменне бачыць свет вачыма дзяцей, разумець іх. Дзіцячая кніга, адпаведна, павінна знаёміць маленькага чытача са светам так, каб яму было зразумела і цікава.

Яшчэ адна безумоўная вартасць, якая адзначае гэтую кнігу, адрознівае яе ад звычайных твораў для старэйшага дашкольнага ўзросту, — адлюстраванне сапраўднага жыцця, рэчаіснасці, якая праходзіць праз прызму фантазіі. Персанажамі кнігі побач з жывёламі і птушкамі выступаюць машыны, тралейбусы, электрычнае святло і больш філасофскія матэрыі — час, музыка. Творы фарміруюць падмурак для разумення маленькім чалавекам самога сябе, могуць дапамагчы ў выбудованні свайго свету, уласнай прасторы. Бо, у адрозненне ад многіх кніг для такой узроставай катэгорыі, нельга назваць «Фантазюркі» творам «для бацькоў і дзяцей». Лёгкае мова і прыдатная форма дазваляюць пакінуць маленькага чытача сам-насам з кнігай.

*Ідзе гадзіннік — музыка гадзін,
Гудзе халадзільнік — музыка льдзін.*

*А вось цяпер — чыя музыка грае,
Калі сяджу я,
Калі маўчу я?
Грае мая музыка.
Шкада, што ніхто не чуе!*

Добрая, прыемная з выгляду, смешная кніга, якая быццам гуляецца з дзіцем, прыдумваючы неверагодныя адказы на яго пытанні. «Фантазюркі» Веры Бурлак перамагла ў намінацыі «Найлепшая кніга для дзяцей і падлеткаў» Прэміі Цёткі за 2019 год. І гэта адзінае, што не здзіўляе.

Дар'я СМІРНОВА

Кніга Веры Бурлак «Фантазюркі» («Галіяфы», 2018) каштоўная тым, што размаўляе з маленькімі чытачамі на іх мове. Аўтарка вядомая таксама як перакладчыца аповесці Льюіса Кэрала «Скрозь лютэрка, і што там убачыла Аліса». Нягледзячы на розныя ўзроставыя і тэматычныя кірункі твораў, па «Фантазюрках» можна заўважыць пэўную блізкасць кэралаўскіх твораў для аўтаркі. Фантазія, свет, перакулены дагары нагамі, — галоўны матыў кнігі, ён жа дыктуе афармленне (мастацкае аздабленне «Фантазюрка» выканалі Андрэй Пакроўскі і Вераніка Лемешава). Сімбіёз рэальнага і неверагоднага — найлепшы рэцэпт для размовы з дзецьмі. Дынамічныя і смешныя кароткія вершыкі не проста апісваюць навакольны свет, але і адказваюць на пэўныя дзіцячыя пытанні: чаму гэта працуе так? чаму тут адбываецца тое? Адзін момант, які мог бы падацца камусьці спрэчным, але хутчэй усё ж такі станоўчы, — у кнізе абсалютна адсутнічае выхаваўчы элемент.

На дзіцячыя творы часта ўскладаецца вялікая задача — навучыць, прывіць каштоўнасці, сфарміраваць характар. У «Фантазюрках» гэта ўсё адсутнічае, і, безумоўна, на карысць кнізе. Творы не ціснучы на дзяцей, не падштурхоўваюць да пэўнай пазіцыі — яны прапаноўваюць фантазіраваць і разбірацца самім. Кніга проста выбудовае сваю мадэль рэчаіснасці, прыстасаваную для дзяцей, якую яны могуць бясконца дапаўняць, перабіраць элементы ў ёй. Навокальны свет жывы і добры: нават дрэнныя насамерч не хочучы быць дрэннымі, — яго цікава даследаваць і хочацца зразумець.

*Я скарпіён. Такая праца.
Не вінавата я, што дожало.
Гатовы сам раўці ад жалю,
Калі даводзіцца кусацца.*

*Я гідкі з выгляду і злосны,
Магу параніць і забіць.
Але ўвесь свет такі дзівосны
І мне так хочацца любіць...*

Вольга ШАРАЯ

Казімір КАМЕЙША

Здзіўленне

Тады ў мой край прыйшло здзіўленне.
І люд, і нават звер здзіўляўся,
Як сталі дрэвы на калені,
А чалавек з іх тут жа ўзняўся.

Не пазнавалі чалавека.
Хада яго даўно знямела.
Прыгас пагляд, прывялі вейкі,
Але душа ўсё ж гонар мела.

Калі б яе рукой каменнай
Той, хто бяздушны быў, намацаў,
Не ўстаў бы, пэўна, ён з каленяў,
З каленяў цяжка падымацца.

І забываліся пакуты,
І дрэвы кронамі ківалі.
Там, дзе кавалі — рвалі пумы,
І тут жа новыя кавалі.

Ляцела лісце жоўтай зграяй,
І дол кінеў смалой гарачай.
Я вырас сам у гэтым краі
І тое, што кажу вам, бачыў.

І люд шукаў і траціў веру,
Яе і сёння ён шукае.
Быў час падобны на сякеру,
Што ўсё па карані ссякае.

Стаіць мой дзень у задуменні.
Час самы дрэву выпрамяцца.
Ну а здзіўленне, дзе ж здзіўленне?
Душы так прагнецца здзіўляцца.

Сышоў мой век, рака змялела,
Падлесак пушча нарадзіла.
Душа баліць, як і балела, —
Яна яшчэ ўсё прагне дзіва.

Гара

Нават як благое людзі кажуць,
Адплаці дабром ім у адказ.
Долю на сваіх далонях важаць
Два вагаўшчыкі — і лёс, і час.

Важна тое, што здаецца важкім,
Што, як цяжар, на душу бяруць.
Пад гару каню ідзецца цяжка,
Ён, як воз, вязе саму гару.

Нават ты, мой ціхі край раўнінны,
Ведаеш гарыстасці зашымат.
Спынішся аднойчы на хвіліну,
А глядзіш: паўвеку ўжо няма.

Час таго, што страціў, не вяртае.
Схамянеіся — ледзь не плачаш сам,
Нават жыць часамі выпадае
І з гарой, і з горам папалам.

Нібы і не спыняліся ніколі,
І са мною і услед за мной,
Круцяцца яны, чатыры колы:
Лета, восень і зіма з вясной.

Аддукуе лета, прыйдзе восень,
Зноў вярсту далучыш да вярсты.
Цягнеш воз — ажно скрыгочуць восі —
Ну а ён нязрушны, як застыў.

Сыплецца за коламі пясочак,
Нібы замаўляе новы шлях.
І на век, на века, і на вочы
Ён са жмені сыплецца пасля.

...Маладосці рэха гул працяжны
Скалыхне аціхлыя бары.
І жыццё прамчыцца незаўважна...
І чаго баяцца той гары?!

Нагода

Лоне

Не, не час, а добрая часіна
Зноў душы спакою надае,
І за стол унучка запрасіла —
Сёння дзень народзінаў яе.

Я вагон ёй шчасця пажадаю
І здароўя ў Бога папрашу,
Верш свой самы светлы напішу.
А яна ўсміхнецца, маладая,

Што не верыць смутку і журбе,
Светлая, як свечка, не скупая,
Скажа: «А ў мяне ўсяго хапае,
Ты пакінь што-небудзь і сабе!»

Час ці снегу, ці смугі падкіне,
Ці яшчэ самотнага чаго.
Покуль гэты свет я не пакіну,
Буду я трымацца за яго.

Добра да крыла свайго гарнуцца,
Да кустоў хінуцца маладых.
У зіме заснуць, вясной прачнуцца
З крыкам: «Не спяшайцеся, гады!»

Боль

Руку прыклаў да грудзей:
Б'еца!
Вуха прыклаў да гадзінніка:
Цікае!..
Часу няспыннае сэрца,
Хай не заўсёды ты ціхае,
Але жывое яшчэ.
Зноў тоўхаеш ты пад рабро,
І свет, раззлаваны ўшчэнт,
Марна лячу я дабром.

Лекар наш выбіўся з сіл —
Божа, які там укол?! —
Хай бы хоць хто папрасіў:
— Вы б мне папрукі якой!
Дзед яшчэ ёю лячыў,
Моц яе ведаю сам.
Але што ўласным лічыў,
Як я чужому аддам?

Сонца зацягне імгла.
«Як там гемаглабін?»
Скрозь метастазы зла
Ірвуцца з нябачных глыбінь.
Мкнуць праз жыццё гаркату,
З сумнай малітвай праз плач.
Божа, ты сам ратуй,
Калі бяссільны ўрач!..
Боль, што і дужых гне,
Лечыцца ўсё цяжэй.
Думаў, паможжа мне
Траўнік наш з Рэбяжэвіч.

Як жа лячыць сам час?
Дзе тое чулі вы?
Нават у пушчы ў нас
Гэткай няма травы.

Ёсць яна ўсё ж, як была,
Толькі шукаць каб умеў.
...Б'еца ў прабірыцы сцябла
Светлай надзеі прамень.

Мытня

Мацае вантробы нават мытня,
Тут табе аглядзіны і дапытня.
Гэта можна, тое нельга везці.
— Зброя ёсць? — пытаюцца нарэшце.
— Ёсць, а як жа, — ім адказаў.
І яны замерлі на імгненне.
Сунуў я руку сваю ў кішэню.
— Во! — ім самапіску паказаў.

Спахмурнелі:
— Ну і ў пана жарты!
Гэтым вы здзівіць хацелі нас?
Толькі з намі жартаваць не варта,
Улічыце на наступны раз!

Не тлумачыў. Ім не трэба тое,
Ведаю я гэта толькі сам:
Покуль я сваю трымаю «зброю»,
Гэты свет у крыўду я не дам.

У чарзе я плёўся часам познім
Між валізак, торбаў і барод.
Востры вус у мытніка і позірк,
Ды ў мяне вастрэйшае пяро!

Хуткасць

Хаўтуры і чыесь радзіны
Час лучыць мне наперакор.
Сто дваццаць думак у гадзіну
Ліхі раскручвае матор.

Усім марудным і паўзучым
На ўзбоччы лепей пачакаць.
Здаецца музыкой цягучай
І бег ракі, і бег радка.

Насустрач дождж і завіруха,
Дабро мяннецца на зло.
Шалёныя жукі і мухі
Аб ветравое б'юцца шкло.

Гарачым ветрам і смуродам
З-пад колаў дыхае шаша.
Ляцець і рушыць перашкоды
Сама спяшаецца душа.

Ёй сумна ў даўнасці каўчэгу,
Ёй сніўся гэты гон даўно.
І ўсё, што падуладна бегу,
Час гоніць волі бізуном.

А жыць цішэй, ляцець павольней
Хіба дазволіць хуткі час.
Малю яго, а ён няўмольны,
Ён мала думае пра нас.

Калі ідзеш — дык, значыць, недзе будзеш,
Не азірайся, ідучы, назад!..
Ідзі услед за рэчкай — не заблудзіш!..
Мне мудрасць гэту бераг падказаў.

Не будзе шлях твой, як на мапе, гладкі.
На мапе хай і бачны кожны згіб,
Не скажуць вам, дзе ёсць ці мост,
ці кладка,

Што думаюць і плынь, і берагі.

...Мінула ноч,
Брыдзе з-за лесу ранне.
Адплюшчыў вочы — тут жа адкрыццё:
Хоць берагі і родныя, як глянеш,
Але на кожным рознае жыццё.

І стрэча павярнулася вяртаннем.
Што ўбачыў я — убачыць не чакаў.
І спела ў сэрцы сумнае пытанне:
Куды ты прывяла мяне, рака?..

Пчала

Бабыль і дзівак-весеялун,
Не мае і сёння спачыну.
І думку — старую пчалу —
Ганяе дымком успаміну.

З такой ён пароды, Адаць,
Нідзе не баіцца нічога.
Ні кроплі свайго не аддасць,
Не возьме і кроплі чужога.

Вось толькі кабеце чужой
Шапне, аж душу падсалодзіць:
— Стары, сукраваны ужо
Мой мёд, ды і стары не зашкодзіць.

І сёння спытаць ён гатоў
На самым жыццёвым ускраі:
— А колькі дасце мне гадоў?
Таго не дасце, што забралі...

За сеткай — маршчыністы твар.
Наклалі гады свайго грыву.
Калі задыхнецца дымар —
Слязу яшчэ выбавіць з дыму.

Святлана ЯКУБОВСКАЯ

Тут просіцца ў далоні цішыня,
Што лесавік настойвае на мяце.
Я выт'ю з кветкамі яе да дна,
Нібы нектар гаючы свайго
шчасця.

Тут векавечны, карабельны бор
На срэбных зорках долю
вышывае.

Ён памяць на плячах сваіх
трымае
І хуткацечных дзён жывы узор.
Праз графіку задумлівых галін
Паспеціла ліноцца успаміны.
Сярод таемных, дарагіх сцяжын —
Маіх славурых продаў
пуцявіны.

Узлашчу чуйнай музыкой душы
Я прыгажосць узнёслую прыроды —
І раптам ажывуць натхнення
ноты
У заповітнай, казачнай цішы.

Усмешка твая завітала ў пакой,
Злучаючы думкі мае з цішынёй —
Праліўся імненню чароўных
букет,
У вершах пакінуўшы след.
Я пеціла ўсмешку на вуснах
сваіх,
Дзяліла з ёй фарбы вясны
на дваіх.
Я ёй прымярала загадкавы лёс
І сарамлівыя кропелькі слёз.

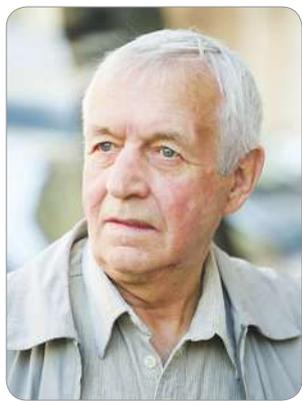
Усмешка блукала па пушчах,
барак
Да чулага сэрца шукаючы шлях.
Я ёй расчыніла загадкавы свет,
Спазнаўшы каханьня святы
запавет.

У далонях вясны закіпае
чаромха.
Прычапіла бухматыя пацеркі
вольха.
А падбел запаліў жаўтавокія
свечы,
Каб пасля халадоў адагрэць свае
плечы.
Вабяць ландышы зноў белазубай
усмешкай —
Прапісала вясна іх на сонечных
сцэжках.
Сон пялёсткамі сінімі выткаў
абшары.
Басаногі вятрыска
з дажджынкамі ў пары
Вымятае маркоту з раскошнага
лесу.
Не да твару яна мілым
птушкам — гарэзам.

Сосны мяюць кароны
ў нябесным блакіце,
Каб красою сваёю спаўна
наталіцца.
Шыю верас узняў, з мохам
шлюбам набраўся —
Ён у казку лясную даўно
закахаўся.

Свет каханьня

Свет каханьня на зёлках гаючых
настоены
І нажніцамі сонца наскрозь
перакроены,
Воляй неба на сотні сцяжынак
памножаны,
Яснавокай, чароўнай вясной
упрыгожаны.
У ім ноткі настрою з надзеяй
рыфмуюцца,
А сюжэты жыцця ў яркіх
фарбах маюцца.
І не ўзняцца над ім
чарнакрылаю хмараю —
Павянчаны ён з самай высокаю
мараю.
Увайсці туды можна са
светлымі думкамі,
Надзяляючы блізкіх святымі
дарункамі.

Валянцін БАРЫСЕВІЧ

— Адкуль і куды сунешся? — пацікавіўся Славік Бяляеў у аблыселага баламута Валерыка Шпакоўскага, які меў вулічную мянушку Цагліна і жыў на шостым паверсе ў суседнім пад'ездзе. Па большай частцы ён нідзе не працаваў, а толькі швэндаўся з кута ў кут з гэтакімі ж недарэкамі, як сам. Заўзяты лайдак і прайдзісвет, безнадзейны выпівоха, ён беспаспяхова прайшоў сем курсаў прымусовага лячэння, але так і не пазбавіўся шкоднай звычкі. Да яго грэблівая ставіліся нават тыя забудыгі, з якімі ён выжлукціў у пад'ездах не адну пляшку «чарніла» — і ўсё з-за ягонай недаравальнай хлуслівасці.

— Адкуль, адкуль... З-пад Гатава, дзе ёсць шмат дзіўнаватага... — прыкрываючы даланей рот, адказаў той, пачухаў патыліцу і дадаў: — Іншапланетныя істоты ў палон хацелі ўзяць, але я не паддаўся, вырваўся з іх моцных кіпцюроў. Праўда, «саламандраўскія» туплі злямчлі, нягоднікі!.. Добра, што лета: можна і без абутку бегаць... Неяк прывыкну...

Слова «саламандраўскія» ён падкрэсліў. Бо тут хавалася сутнасць сямейных стасункаў: на ягоную жонку, сароку-балаболку, што выхвалялася перад суседкамі экстравагантнымі кофточкамі, боцікамі і туфелькамі на высокіх абцасах, усялякая пярэстая абноўка, як дарэчы, і мімалётны позірк незнаёмца, уздзеінічалі чароўна. Таму і пачувала сябе ў мясцовых рэстаранах як заўзятая куртызанка. Гандлярка, маючы магчымасць забяспечыць блізкіх замежным таварам, яна паспрабавала зляпіць нешта «донжуанскае» і са свайго ўжо другога мужа. Але, як кажуць, колькі ваўка ні кармі... Валерык то прыкідваўся хворым, то чарговы раз загаворваў жонцы зубы, маўляў, хутка ўладкуецца на працу і сямейныя справы крута папаўзуць уверх, як тыя булкі на дражджах... На самай жа справе больш за месяц-два нідзе не затрымаўся. Выкідвалі за вароты будаўнічага аб'екта ці прадпрыемства як пляшывага ката — то за крадзеж лінолеума ці цэглы, то за з'яўленне на працы пад мухай, то за прагулы. І ён працягваў бесклапотна сноўдацца па дворыках у кампаніі з гэтакімі ж бязвольнымі, безнадзейнымі і нікчэмнымі суб'ектамі.

Жонка па першым часе даравала мужу правінцыяльна-замашкі збэшчанага недарэкі. Але з кожным днём іезуіцкая вынаходлівасць Валерыка, звязаная з нежданнем працаваць, узмацняла напружанне ў калейдаскопе сямейных зносінаў. Спрэчкі, што ўзніклі яшчэ год ці два таму, паступова перараслі ў сур'ёзныя сутычкі. У ход пайшлі аплявухі. Як неапазнаныя аб'екты, лёталі па кватэры табурэткі і крыштальныя вазы, запущаныя жонкай у нахабную «рэпу» бесталковага мужа пасля ягонай чарговай начной вылазкі. У хвіліны адчаю жонка прыгадала словы сваярэхі, Раісы Віктараўны, якая аднойчы пакпіла з яе: маўляў, у майго Валерыка тварык як ў дзіцяці, а ў цябе, нявестка, як рэшата: спрэс рыхлае, нібы той студзень. Маўляў, радуйся, што ажаніўся на табе, пераспелай развядзёнцы...

Гамонячы, Славік з Валерыкам пасунуліся ў невялічкі скверык і прыселі на першай жа лаўцы. Каратканогі таўстун Славік выцер даланей пот з ілба і, нібыта купаючыся ў павегах лёгкага ветрыка, што струменіўся з-пад зялёнага лісця каштанаў, з пагардай і шкадаваннем зірнуў на Цагліну.

— У нагах праўды нямашака, калі няма на плячах галавы, — усміхнуўся ён і пасунуўся да краю лаўкі, уступаючы месца Валерыку.

— Гэта справядліва... — прамямліў Цагліна і прымацаваўся побач.

Гутарка не клеілася, абодва на некаторы час прыціхлі. Славік прыгадаў, як да гэтага невука з правінцы прыляпілася мянушка. Аднойчы, пасля сумеснага распіцця «чарніла», Валерык панёс непрыхаваную лухту, маўляў, у ягоным родным гарадку шпакоўні майструюць не з драўляных лёстак, а з цэглы, каб у летнюю спёку птушкам было дзе прахаладзіцца. «Можа, ім і халоднае піўко

Муха

Анавяданне

ў хароміны падвозяць? — пажартаваў з вынаходлівага фантазёра нехта з кампаніі лайдакоў. — Напруж звільны, калі яны яшчэ засталіся... Уяві, што б здарылася, калі б такая шпакоўня звалілася на тваю пустую макаўку...»

Славік кінуў позірк на Цагліну, «упрыгожанага» жоўта-ліловымі сінякамі-кывападцёкамі: «Відаць, сапраўды рыльца ў пушку, калі зноў гэтак размалявалі...»

Ускудлачаныя рыжыя валасы Славіка запалымнелі на сонцы, адцяняючы смуглы, загарэлы твар.

— А пасля, пасля што было? — строга і сярдзіта спытаў ён. — Не цягни ката за хвост...

— Пра што ты пытаешся? — сцэпануўся Валерык.

— Пра іншапланетных істот, — нагадаў Славік. — Якія хацелі цябе як вялікую мастацкую каштоўнасць — вунь, які размаляваны — выкрасці... Што, ужо запамятаваў?

— Ну, дык хто гэта быў? — нецярпліва запытаўся сябрук. — Я ўжо, слухаючы цябе, грэшнай справай падумаў: няўжо мужык глудамі пашкодзіўся? Вярзе нейкія небыліцы...

— Не ведаю, не памятаю, — са скрухай у голасе, апусціўшы позірк долу, адказаў Цагліна. — Мабыць, прышэльцы з іншай планеты выпрабавалі нейкую псіхатропную зброю. У любым выпадку, рэйд для іх быў удалы. А вось мне зноў не пашанцавала. З працы звольняць, як піць даць. Адзін фэйс чаго варты? А папрацаваў усяго толькі тыдзень...

— А можа, ты не ў тыя дзверы грукаўся? — усміхнуўся Славік.

«Як не ў тыя? — прызадумався Цагліна. — Цешчына кватэра на дзвятым, Віцкі Рабава — на восьмым, Таісы-шалахвосткі — на чацвёртым. На якім жа я быў на восьмай справе? — засумняваўся Валерык. — Няўжо сп'яну шасцёрку з дзвяцяткай пераблытаў?»

— Не, не! У тыя... Дакладна памятаю, — не зусім упэўнена адказаў ён. — Ты што, мяркуеш, што ў мяне сапраўды дах з'ехаў? Каб крыху развеець сумненні сябра, падмацаваў сваю думку анекдотам: — Слухай, раскажу хохму: позна ўвечары п'яны мужык пытаецца ў мінака: «Выручы, сябра, палічы, колькі ў мяне гузакоў на лбе?» — «Тры» — адказвае той. — «Так, так, значыцца, яшчэ два слупы, і я дома...»

— Вось пайдзі і палічы, колькі ты ўчора слупоў пацалаваў! — з раздражненнем вымавіў Слаўка. — А можа, ты дахаты наогул як той сусед твой, Сашка, на белым кані ехаў? А калі браць агулам, то становішча ў цябе някепскае, але і добрым яго назваць нельга. Змагайся, толькі не з дапамогай «чарніла»...

...Раптам Слаўка азірнуўся і змяніўся ў твары: здалёк да іх набліжалася буйная постаць Валерыкавай цешчы — Клаўдзіі Сямёнаўны. Нібыта качка, яна ледзь перастаўляла ногі, але рухалася да лаўкі імкліва і шпарка. «Трэба спяшацца, —

маланкава пранеслася ў галаве Славіка. — Інакш хто ведае, што там учора ўтварыў у быдлічым стане яе зідць, — яшчэ можа сарваць свой гнеў і на мне». Ён спадылба зірнуў на Валерыка, усміхнуўся, суха кашлянуў і, спяшаючыся, пакрочыў у бок метро.

— Ну што, абібок? — у словах Клаўдзіі Сямёнаўны адчувалася яўная пагроза. Вочы жанчыны гарэлі халодным, але спапяляльным агнём. Яна зыркнула на бесталковага зяця і злосна дадала: — Яшчэ раз пазвоніш сярод ночы ў дзверы, хамская твая морда, і я табе не толькі ногі вырву, але і скручу набок тваю цагляную башку! Хопіць псаваць кроў маёй дачцэ, мярзота! Зразумеў, вырадак, перспектыву?

— Зразумеў, зразумеў... — здушана прамычэў Цагліна.

Запанавала няёмкае маўчанне.

— А што ты тут, уласна кажучы, расцеўся як абсмаленая качарыжка? — твар Клаўдзіі Сямёнаўны зноў перакрываўся ад гневу. — На працу шыбуй, боўдзіла несусветнае! Як такіх толькі зямля носіць...

«...Вось, не пашанцавала мне, — сунуўся па тратуары ўздоўж вуліцы ў бок стаматалагічнай паліклінікі, разважаў Цагліна. — З-за некалькіх франтавых шкалікаў гарэлкі цэлую роту «грызуноў» згубіў, ды і апошнія, што засталіся, на ладан дыхаюць. Трэба тэрмінова ўзнаўляць дзве шарэнгі зубоў, а інакш — кранты. Акрамя стопкі спіртнога, хутка нічога ў рот не возьмеш».

Прыгадваючы нядаўнюю размову з цешчай, Валерык усюпамянуў кур'ёзны выпадак, пра які некалі распавяла яму дарослая, ад першага шлюбу, дачка Маша: прыходзіць неяк яе шасцігадовы сыноч з вуліцы і кажа: «Мама, я сёння знішчыў тры мухі: дзве самкі і аднаго самца!» — «А як ты даведаўся, — пацікавілася маці, — якога яны полу?» — «А вельмі проста, — адказаў сын: дзве сядзелі на лустэрку, а адна, як дзед Валера, прысмакталася да рыльца пляшкі з-пад «чарніла».

«Калі ўжо ўнук параўнаў мяне з мухай, — задумаўся Валерык, — то трэба з п'янкамі завязаць назаўсёды...»

У наступную хвіліну ў яго сэрцы абудзілася ўпэўненасць у заўтрашнім дні.

Валерык прыўзняў вочы.

— ...Дык вось, учора, значыцца, прыняў на грудзі сем франтавых шкалікаў і на «аўтапілоце» пасунуўся дахаты. Каля пад'езда на хвілінку спыніўся, агледзеўся: вакол — ціха: ні людзей, ні звяр'я. Набраў код, націснуў на кнопку дамафона... Цішыня. Набраў нумар яшчэ раз, а з дамафона хтосьці як раўне: «Ты, боўдзіла, яшчэ раз трэнкнеш — я спушчуся і вытрасу цябе з нагавіц! Зразумеў?!» Прысеў я на лаўцы каля пад'езда, ацаніў сітуацыю. Як праз туман уявілася: «Так, значыцца, пакуль я надрываюся на сваёй новай працы, у жончынай кватэры ў ложку пад пярынай паціху акапаўся вораг...» Закарцела падняцца з лаўкі і пайсці прэч. Але ў наступны момант перадумаў, вырашыў, што трэба ўзяць ворага-драпежніка на змор. Цёпленькім. Як кажуць, лепей сініца ў руках, чым «качка» пад ложкам. Хоць і адчуваў сябе стомлена, хацелася спаць. Гэтак прасядзеў ля пад'езда, відаць, гадзіны дзве. Добра, што цёпла было на вуліцы. Ніякага руху. Нават крыху задрамаў. Мроілася нейкая дрэнь...

Валерык на хвіліну змоўк, затым працягнуў расповед:

— Прачнуўся, калі да пад'езда падруліла таксоўка, а з яе выслізнула суседка Таіса з чацвёртага паверха. Шалахвостка вярталася з рэстарана. Так за ёй і патрапіў у пад'езд. Падняўся на свой шосты паверх, прыслухаўся, ці ёсць падазроныя галасы, гукі. Цішыня. Націснуў кнопку электразванка. Праз некалькі хвілін за дзвярыма пачуліся крокі і з праёма вылузнулася нейкая буйная маса з распасцёртымі ўшыркі рудымі студзьяністымі ішчупальцамі. У той момант мне падалося, што напаруўся на лінію абароны з амбразурамі дотаў. Перапалохаўся. Хацеў нешта прамовіць, але не паспеў. Адчуў моцны ўдар па галаве, пасыпаліся іскры з вачэй і надышло зацямненне. Колькі ляцеў у бяздонне — не памятаю, ачомаўся раніцою на пляцоўцы паміж паверхамі, у лужыне сукровіцы. Вось такая здарылася аказія...

Шпакоўскі выцягнуў з памятага пачка цыгарэту, прыкурыві і, згадваючы мінулую ноч, пазмрачнеў тварам. У галаве боўталіся неспакойныя думкі. Пасля скоса зірнуў на Славіка.

Скарына: шпацыр па Еўропе

Францызск Скарына, хоць нарадзіўся ў Полацку і ніколі пра гэта не забываў, быў чалавекам Еўропы. Такога меркавання прытрымліваецца і журналіст-міжнароднік, публіцыст, аўтар кнігі «Гістарычныя прагукі з Францызскага Скарына» Інеса Плескачэўская. На прэзентацыі выдання ў кнігарні «Светач» яна падкрэсліла: сапраўды, яго паўсюль лічаць сваім — у XVI стагоддзі ён пра жыццё, да якога сёння варта імкнуцца.

Ідэя праекта «Гістарычныя прагукі з Францызскага Скарына» узнікла напярэдадні 500-годдзя выхаду яго першай кнігі. Да пэўнага часу ён існаваў у межах старонак газеты «СБ. Беларусь сёння» і «Сельскай газеты», але знайшлося шмат перадумоў для стварэння асобнага выдання. У прыватнасці, гэтаму паспрыяла вялікая колькасць унікальных фотаздымкаў, якія былі зроблены падчас вандровак.

— У выданні шмат фота, яны перадаюць атмасферу гарадоў, дзе Скарына жыў, вучыўся і працаваў. Ідзеш па завулках, па якіх хадзіў Францызск, і часам ловіш сябе на думцы: вось ён выйдзе з-за рога будынка, — падзялілася ўражаннямі Інеса Плескачэўская. — Мы імкнуліся зрабіць акцэнт на дробязях. Напрыклад, у Падуанскім універсітэце ў той аўдыторыі, дзе будучы першадрукар здаваў экзамены, цудоўна захавалася арыгінальная столь. Дагэтуль журналісты, якія пісалі пра падуанскі перыяд Скарыны, не ведалі дакладнага месца правядзення іспытаў.

У кнізе Інеса Плескачэўскага надала асаблівую ўвагу асноўным гарадам Еўропы, у якіх беларускі першадрукар вучыўся, жыў і працаваў: гэта Кракаў, Падуя, Прага і Вільнюс. Кожнае месца для аўтара — магчымасць знайсці хоць маленечкі след асабістага жыцця і дзейнасці Ф. Скарыны. Так, пісьменніца наведла Кракаўскі і Падуанскі ўніверсітэты, дзе ён вучыўся і трымаў іспыт на вучоную ступень. Прага — той горад, дзе асветнік надрукаваў больш як 20 кніг, працуючы, дарэчы, садоўнікам і ўрачом. У Вільнюсе пабачылі свет толькі дзве кнігі, але тут ён ажаніўся і стаў бацькам двух сыноў і, як пісалі ў Вялікай савецкай энцыклапедыі, «заснаваў першую на тэрыторыі СССР друкарню».

Да таго ж аўтар наведла Венецыю (магчыма, і там у свой час пабываў Ф. Скарына, хоць дакументальных звестак пра гэта не знайшлося) і Гёрліц: на старонках выдання рэпартаж з Верхнялужыцкай навуковай бібліятэкі, дзе ў 2003 годзе быў знойдзены канвалют з 11 кніг Ф. Скарыны (захаваўся ён добра, бо ў Германіі кнігі, надрукаваныя кірыліцай, попытам не карысталіся, да іх ніхто не дакранаўся стагоддзямі), а таксама аповед пра дакументы, якія маюць дачыненне да сына Ф. Скарыны — Сімяона Руса.

Але галоўнае ў праекце Інесы Плескачэўскай як для аўтара — людзі, якія не толькі напоўнілі кнігу сваімі ведамі і думкамі, але і дапамаглі ў пошуках новых звестак. У кожным з гарадоў яна сустракалася з вучонымі-гісторыкамі, філолагамі, для якіх скарынаўская спадчына — не проста адзін з аб'ектаў даследавання. Пры падрыхтоўцы кнігі ўсе тэксты знарок рэдагаваліся і дапаўняліся — для публікацыі ў газетам іх даводзілася скарачаць. Як і належыць адпаведнаму выданню, яно мае адмысловы тэматычны даведнік па месцах, звязаных з імем першадрукара (раздзел «Скарынаўскія адрасы»). Дарэчы, гісторыкі сыходзіцца на думцы, што гэты чалавек паўплываў не толькі на славянскі друк, але і ў цэлым на еўрапейскі. Напрыклад, тытульны першы да Францыска не рабіў нічога. Ён жа быў першы, хто не пасаромеўся размясціць свой партрэт у кнігах, якія выдаваў.

Адно з самых моцных пачуццяў ад вандроўкі для аўтара — гэта калі ў Кракаве ёй пашчасціла пагартыць скарынаўскую Песню песень цара Саламона. Але колькі б цікавага ні адкрывалася ў гэме Скарыны, шмат таямніц яшчэ чакае сваёго даследчыка — таму ў праекце пакуль нельга ставіць апошнюю кропку. Магчыма, Інеса Плескачэўская працягне даследаванне...

Яўгенія ШЫЦЬКА

Апанент Карамзіна

Гучанне імя Зарыяна Даленгі-Хадакоўскага асацыіруецца са словамі далёка (да самых вытокаў) хадзіць, падарожнічаць, вандраваць — тымі, што з'яўляліся асноўным сэнсам існавання яго ўладальніка. Першы беларускі географ, славяназнаўца, археолаг, фалькларыст, этнограф, дыялектолаг пра жыў усяго 40 гадоў (1784—1825), але ж якімі яркімі, багатымі на падзеі і выпрабаванні былі тэа гады! Калі б на аснове біяграфіі Адама Чарноцкага (сапраўднае імя даследчыка) быў створаны раман, то атрымаўся б захваляльны, з нечаканымі сюжэтнымі паваротамі, інтрыгоўнымі калізіямі, любоўнай лініяй, з апісаннем патрыятычных памкненняў, трагедый страт і радасцяў першаадкрывацтваў... І не трэба было б нічога выдумляць: сапраўднасць, рэальнае жыццё — найлепшыя фантазёры!

Згадаць хаця б гісторыю псеўданіма... Знаўца айчыннага заканадаўства Адам Чарноцкі сам становіцца аб'ектам пераследу мясцовых уладаў — у зборы законаў не прадугледжвалася тое, што прыватныя лісты, пасланыя поштай, маглі правярацца на прадмет чэснасці і вернасці цару... Між тым у 1808 годзе ў асабістай перапісцы малады юрыст абурўся некаторымі дзеяннямі мясцовых структур і выказаў намер паступіць на службу да Напалеона, паверыўшы яго абяцанням вызваліць сялян ад прыгоннага права і аднавіць дзяржаўнасць Рэчы Паспалітай.

...Пасля арышту Адама Чарноцкага трымалі ў Гродзенскай турме, потым — у Петрапаўлаўскай крэпасці, у Пецярбургу. Прысуд быў строгі: учарашні арыштанта станавіўся радавым салдатам адной з дывізіяў у Омску...

У 1811 годзе, калі рыхтаваліся да вайны з Францыяй, дывізія апынулася ў Бабруйску. Адночы Адам пакінуў сваё адзенне на беразе Бярэзіны, імітаваўшы ўтапленне, і ўцёк на захад, дзе і ажыццявіў намер, неасцярожнае выказанне пра які каштавала яму і шляхецтва...

Пасля разгрому Напалеона, каб не быць выкрытым, Адам Чарноцкі «ператвараецца» ў Зарыяна Даленгі-Хадакоўскага і ўжо да канца жыцця выступае пад гэтым імем. Азнаёміўшыся з працамі рускіх гісторыкаў, польскіх і чэшскіх вучоных, Хадакоўскі сам пачынае даследаваць старажытныя помнікі і робіць шэраг адкрывацтваў. Ён быў першы, хто высветліў, што бітва паміж Усяславам Полацкім і Яраславічамі адбылася не на Нёмане, пра што пісаў у «Гісторыі дзяржавы Расійскай» М. Карамзін, а на Нямізе.

Хадакоўскі заклікаў вывучаць вусную народную творчасць простага народа, яго матэрыяльнае і духоўнае жыццё, без чаго, сцвярджаў ён, нельга спазнаць старажытнай гісторыі. З навуковай мэтай Зарыян здолеў наладзіць шырокую сувязь з карэспандэнтамі з самых аддаленых мясцін па ўсёй тэрыторыі Расійскай імперыі, атрымліваў ад іх запісы народных песень, абрадаў, звычайў, замоў, паданняў, інфармацыю адносна геаграфічных, тапанімічных і іншых асаблівасцяў мясцовасцей, дзе жылі яго адрасаты.

У 1816 годзе Даленгі-Хадакоўскі пісаў: «Шчасце на зямлі — вандраваць сярод людю, жыць поўнай сілай паэтычнага жыцця сялян! Які я шчаслівы ў маёй сярмязе з маім убогім харчаваннем, калі мне расказваюць людзі пра сябе, выказваюць свае жаданні! Сярод людю жыве дабрачыннасць, паміж людзей жыве паэзія!» Варта адзначыць, што асалоў вандравання даследчык зазнаў напоўніцу. Акрамя роднага краю, ён

падарожнічаў па Валыні, Польшчы, Галіцыі, Украіне, паўночнай Расіі — збіраў матэрыялы, раскопваў курганы, сопкі, гарадзішчы, рабіў замеры, гутарыў з людзьмі. Апрацоўваючы звесткі, Хадакоўскі заўважыў пэўныя заканамернасці ў тым, як рассяляліся славянскія плямёны: «...усе назвы вакол гарадзішчаў паказваюць разам нейкі парадак. <...> Я пераканаўся ў думцы, што нейкія правілы былі агульнымі для славян: уладкаваць аднолькавыя паўсюль гарадзішчы, да таго ж у абраных прыгожых месцах, і даць аднолькавыя назвы ўрочышчам, што іх акаляюць...» На аснове гэтых назіранняў, што аформіліся

ў канцэпцыю, даследчык выправіў шмат недакладнасцяў у працах гісторыкаў, напрыклад, М. Карамзіна, Е. С. Бандке і нават летапісца Нестара. Адметна тое, што на аснове некаторых даных Даленгі-Хадакоўскі настолькі падрабязна мог уявіць план пэўнай мясцовасці, нават не ведаўшы яе, што сам падказваў суразмоўцам, якія там павінны быць назвы, курганы, рэчкі, — і не памыляўся (пра гэта захаваліся сведчанні сучаснікаў).

Даследчык тлумачыў выяўлены ім асаблівасці даўніх славянскіх пасяленняў: геаграфічна і духоўна зямля падзялялася на невялікія прыходы. Каля сотні ўрочышчаў зазвычай на вызначанай адлегласці акалялі гараджы і гарадзішчы. Гэтыя ўрочышчы можна падзяляць на боскія, ахвярныя, ваенныя, земляробчыя і баявальныя. «Такая правільнасць абавязкова захавалася паўсюль, часткова заменена пазнейшымі назвамі (вучоны лічыў вытокамі археалогіі, геаграфіі і гісторыі дахрысціянскае мінулага славянскіх плямён. — **Заўв. аўт.**). <...> У многіх месцах з адной назвы здагадваўся я і пра іншыя і насамрэч знаходзіў іх у населеных пунктах і ў пустых месцах. Нярэдка здаралася з-за гэтага, што жыхары прызнавалі мяне сваім, тутэйшым...» — дзяліўся Даленгі-Хадакоўскі ў лісце да міністра народнай адукацыі, князя Аляксандра Галіцына, аматара яго даследаванняў.

Расійскі пісьменнік Ксенафонт Палявой згадаў, што, жывучы ў Маскве, Даленгі-Хадакоўскі спецыяльна хадзіў на Балотны кірмаш, куды з'язджаліся абозы з розных губерняў, каб распятаць у мужыкоў пра іх гараджы. «...Звяртаў на сябе ўвагу салдацкай шчырасцю, блізкай да грубасці. Усіх дам, без адрозненняў ад прасталюдзінак, называў ён «матушка», усіх мужчын «бацюшка». <...> Пачуўшы пра новы гарадок, уносіў яго ў свой алфавітны спіс гарадкоў і адзначаў на карце... Ён звяртаўся з рэспытамі да ўсякага...»

Даследчыцкая цікавасць вучонага

пераважала над усімі іншымі, цалкам падпарадкоўвала сабе яго жыццё. Жанчына, якую ён кахаў, якая стала яго жонкай, падзяляла яго захапленні, падарожнічала разам з ім і ва ўсім дапамагала: Канстанцыя Флемінг была адной з першых збіральных беларускіх песень. Найбольш трапіла пра яе ролю ў сваім жыцці пісаў сам Хадакоўскі: «...Я карыстаюся той выгадай, што жонка хутчэй сыдзецца з вясковымі жанчынамі ў разуменні паданняў і абрадавых песень, прад ёю саступае вясковая сціпласць, якая столькі, па маім досведзе, ускладняе для даследчыка-мужчыны. Прытым жонка мая ўмее сама прыгатаваць страву, апякуецца ўсімі маімі патрэбамі, у маю адсутнасць беражэ мае кнігі і матэрыялы, пры сваёй гаспадарлівасці і працалюбстве засцерагае мяне ад многіх выдаткаў, і я, нічым не заклапочаны, маю ўвесь час для майго прадмета...» Сямейная ідылія Хадакоўскага была непрацяглай, але ён спазнаў яе — і тым пачуваўся шчаслівым, што пацвярджаецца ў іншым яго пісьме: «Мая добрая Кастыя, якая шмат у чым памагала мне і ва ўсім выручала, якая ў хвіліны адпачынку была мне ўцехай і якая не давала мне забываць айчынную мову і звычай, на жаль, не мела моцнага здароўя для такога нялёгкага падарожжа. Аднаго дня яна прастудзілася, захварэла, доўга безвынікова ўжывала лекі і ў Цверы засталася назаўсёды! Да гэтага я раскапаў многа магіл, якія тут называюцца жальнікамі. І вось, нарэшце, мне давялося насыпаць яшчэ адзін уласны жальнік як бы ўзамен за пашкоджаныя чужыя...»

Абагульніўшы сабраны матэрыял, Даленгі-Хадакоўскі напісаў праграмную працу «Славяншчына да хрысціянства». Метады даследавання, выкладзеныя ў ёй, сталі пачаткам распрацоўкі навуковых асноў славянскай фалькларыстыкі, археалогіі, этнаграфіі, дыялекталогіі, тапанімікі. Праца атрымала выдатную адзнаку вучоных. Высока былі ацэнены і іншыя яго працы, сярод якіх — «Развагі аб водных шляхах старажытнай Расіі». Упершыню ў даследаваннях Хадакоўскага пачалі разглядацца як паўнаваартасныя гістарычныя крыніцы археалагічныя помнікі. Даленгі-Хадакоўскі друкаваўся ў «Вестнику Европы», яго імя набыло вядомасць. У 1819 г. Хадакоўскага абіраюць членам-карэспандэнтам Вольнага таварыства аматараў расійскай славяннасці, дзе ён пасябраваў з будучымі дзекабрыстамі. Яго імя ў адной з паэм згадвае нават Аляксандр Пушкін, называючы «новым Хадакоўскім» сябе.

Але за імклівым узлётам у жыцці Хадакоўскага надыйшла змрочная паласа: выдаткаваўшы грошы на першы год падарожжа, урад не быў задаволены справаздачай аб ім, таму спыніў фінансаванне праекта. Даследчык застаўся без сродкаў да існавання. Некаторы час не губляў надзеі знайсці магчымасці далейшых рашукаў, але хутка вымушаны быў развітацца са сваёй марай. «Вяртаецца бусел у краі сваіх продкаў, пакідае ластаўка нашы ваколціцы, і гіль заводзіць песню на бязлістым дрэве! Ах, калі ж я пакіну гэты жыццё, якое мне ўжо абрыдла, што мяне гніеце? Калі ж вярнуся ў жальнік, у тую краіну, дзе апынуся, як пад уласнай страхой», — радкі, поўныя бязмежнага адчаю, ён напісаў 1 лістапада 1825 года. 17 лістапада таго ж года, па адных звестках — ад раптоўнай прастуды, па іншых — ад сухотаў, ён памірае. Пахаваны недалёка ад Цверы.

Яна БУДОВІЧ

Граніць кожнае слова

Дзесяць гадоў таму сваё выступленне ў кіеўскім палацы «Україна» майстар мастацкага слова, Герой Украіны Дмытро Паўлычка, чыё 90-годдзе адзначаецца гэтымі днямі, распачаў вершам свайго духоўнага настаўніка Івана Франко:

*Хто ў першай чвэрці жыцця
Ведаў не здабыў,
У другой чвэрці жыцця
Добра не нажыў,
А ў трэцяй чвэрці жыцця
Сумленным не быў, —
Той скажа ў чацвёртай:
«Усё роўна як і на свеце не жыў!»*

Вячаслаў Рагойша і Дмытро Паўлычка. Кіеў, май 2019 г.

еца ад класічнай сілаба-тонікі, рыфмы, нават ад знакаў прыпынку, прапісных літар, баіцца быць западозранай у сувязі з традыцыямі вуснай народнай творчасці і літаратурнай класікі. У выніку многія вершы не «дарастаюць» да вышынь паэзіі, не выклікаюць эмоцый, яны існуюць як рэбусы-загадкі, тэксты-забаўляльнікі.

У супрацьлегласці такой тэндэнцыі Паўлычка, які цудоўна ведае сусветную паэзію, не цураецца, у прыватнасці, верлібра, ні ў ранні перыяд творчасці, ні цяпер не імкнецца быць «модным», «мадэрным», «авангардным». Наадварот, у яго паэзіі прутка струменяць крыніцы роднага фальклору, украінскай і сусветнай класічнай вершатворчасці. Не дзіва, што асобныя яго вершы сталі папулярнымі песнямі («Два кольоры», «Лелеченькі», «Я стужився, мила, за тобою», «Дзвенить у зорях небо чисте» і інш.). Відаць, як ніхто ў сучаснай украінскай паэзіі Паўлычка выкарыстоўвае так званыя цвёрдыя формы верша (трыялеты, тэрыцыны, секстыны, рубаі і інш.). Што да санетаў, то тут, мне падаецца, Паўлычку ўвогуле няма роўных. Ён аўтар дзясяткаў выдатных санетаў. Працягваючы традыцыі І. Франко (цыклы «Вольныя санеты», «Турэмныя санеты»), ён стварыў некалькі сваіх вялікіх санетных цыклаў («Львоўскія санеты», «Белыя санеты», «Санеты падольскай восені», «Балючыя санеты» і інш.). Пры гэтым варта згадаць ім адным укладзеную, перакладзеную з 25 моў свету (!), забяспечаную кваліфікаванай прадмовай і даведкамі пра 117 аўтараў (!) унікальную анталогію «Світові сонет» (1983). Там, дарэчы, знайшлося месца і для 11 санетаў Янкі Купалы і 2 — М. Багдановіча. Дадам, дарэчы, што Паўлычка пазней пераклаў і астатнія 11 санетаў Песняра — для кнігі Янкі Купалы «Санеты» (2002), куды ўвайшлі гэтыя купалюўскія творы ў перакладах на асноўныя еўрапейскія мовы.

А Паўлычка ж пераклаў на ўкраінскую мову не толькі санетапісцаў. За вялікую аўтарскую «Анталогію балгарскай паэзіі» (2006) яму ўдзячныя не толькі ўкраінцы, але і балгары, за «Анталогію славацкай паэзіі» (1997) — славакі, за «Анталогію рускай паэзіі» (2004) — расіяне... Услед за І. Франко, які актыўна далучаў украінцаў да скарбаў многіх замежных літаратур (у яго 52-томным

Зборы твораў нямала тамоў адведзена перакладам), Паўлычка нястомна займаецца і гэтай складанай працай — паэтычным перакладам.

Так, у яго 10-томным зборы выбраных паэтычных твораў (2010—2011) першыя 4 тамы аддадзены ўласнай паэзіі, а астатнія шэсць — перакладной. Сюды ўвайшлі пераклады вершаваных твораў (у тым ліку ўсе 154 саветы Шэкспіра) з 57 (!) літаратур свету. У 5-м томе змешчана вялікая нізка твораў «З беларускай паэзіі», якую склалі пераклады многіх вершаў Янкі Купалы, асобных санетаў М. Багдановіча, а таксама твораў Максіма Танка, П. Броўкі, А. Куляшова, Е. Лось, Н. Гілевіча, Г. Бураўкіна, Я. Сіпакова, С. Законнікава, С. Панізініка, А. Разанава, Вальжыны Морт.

Увогуле, у Паўлычкі да Беларусі асабліва любоў-прыхільнасць. Тут ён бываў неаднойчы, з зацікаўленасцю, радасцю, а часам і з трывогай пісаў пра Беларусь прозаю і вершам (вершы «Вітанне Беларусі», «На магіле Васіля Быкава», цыкл «Беларускія акорды» і інш.), падтрымліваў і падтрымлівае з асобнымі беларускімі пісьменнікамі сяброўскія адносіны. На жаль, яго блізкія сябры Р. Барадулін, Г. Бураўкін, В. Быкаў і Н. Гілевіч ужо адышлі ў іншы свет. Пра асобных з іх (В. Быкава, Р. Барадуліна, Н. Гілевіча), пра беларускую літаратуру і беларускую мову ўвогуле Паўлычка хараша выказаўся ў 2-м томе яго вялікага двухтомніка «Літаратуразнаўства. Крытыка: Сусветная літаратура» (2007; 1-ы том прысвечаны ўкраінскай літаратуры), а таксама ў 5-томным зборы публіцыстыкі «Спогады» (2015—2019). Пра адносіны яго да нас, беларусаў, да Беларусі сведчаць і яго шматлікія інскрыпты, адзін з якіх — дарчы надпіс аўтару гэтага артыкула на кнізе «Грім у січні» (2016) — хочацца тут працытаваць: «Якбы я дожив до такой години, коли білоруси всі до единого заговорять рідною мовою, сказав би собі — відходь, ти почув нарешті те, про що мріяв! Слава Білорусі, незалежній европейській державі! Д. Павличко. Київ. 26.I.2017».

Вячаслаў РАГОЙША

*«Вызваляю цябе ад твайго народу...»
Голас Бога, пачуты апосталам Паўлам.*

*Ты скінеш мовы роднае кайданне,
Зямлі і песні роднае, але —
Хоць для цябе сваім чужынец стане,
Ды заживеш ты ў іншай кабале.*

*І зноўку зажадаеш ты свабоды,
Зноў скура з цябе ссунеца твая.
І з Божай прамудрасці і згоды
Растоптаны ты будзеш, як змяя.
1988.*

На магіле Васіля Быкава

*На магіле Васіля Быкава
Камень з белаю жылаю,
Быццам бліскавіца застыгла ў ім,
Грымнуўшы з неба.*

*Я дакрануўся, а яна пячэ,
Гэта не з неба, а скрозь камень
Агонь вялікага беларускага болю цячэ,
З сэрца зямлі, дзе Васіль Быкаў спачывае.*

*Беларусь, тваё сэрца
Нават пад каменем не памірае,
А ў руку маю б'ецца,
Б'ецца ў маё сэрца.*

Верш напісаны 6.II.2009 г. у Мінску.

Пераклад з украінскай В. Рагойшы

Якуб Колас у кітайскай прасторы

У маі 2019 года ў горадзе Цяньцзін (Кітайская Народная Рэспубліка) прайшла міжнародная канферэнцыя, прысвечаная народнаму паэту Беларусі Якубу Коласу.

Канферэнцыя арганізавана пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Беларусь у Кітайскай Народнай Рэспубліцы. Падчас правядзення навуковага форуму беларускіх і кітайскіх даследчыкаў быў адкрыты Цэнтр Якуба Коласа. Яшчэ раней, у 2018 годзе, на тэрыторыі Цяньцзінскага ўніверсітэта быў урачыста адкрыты помнік народнаму паэту Беларусі Якубу Коласу.

У канферэнцыі бралі ўдзел вядомыя беларускія мовазнаўцы, літаратуразнаўцы. У Цяньцзінскім ўніверсітэце працуе запрошаным прафесарам кандыдат педагогічных навук з Беларусі Вольга Шахаб.

Менавіта яна і прыклала шмат намаганняў, каб канферэнцыя здзейснілася.

Па матэрыялах канферэнцыі Беларускае дзяржаўнае тэхналагічнае ўніверсітэце выдаў зборнік артыкулаў, выступленняў (пад рэдакцыяй У. Куліковіча, В. Шахаб). Сярод аўтараў зборніка — магістр літаратуразнаўства Г. Альшэўская, намеснік дырэктара СШ № 1 г. Бялынічы імя М. І. Пашкоўскага Г. Алянюк, дацэнт Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя М. Танка Н. Антановіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава Г. Арцымаўнак, старшы выкладчык кафедры рускай мовы Інстытута еўрапейскай моў і культуры Цяньцзінскага ўніверсітэта замежных моў Ван Чэнь, дацэнт Інстытута міжнароднага супрацоўніцтва і

абмену Хэнаньскага ўніверсітэта навукі і тэхналогій Т. Ігнатовіч, магістрант перакладчыцкага факультэта Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Лю Янмін, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Полымя» М. Трус, галоўны рэдактар Шылінголскага навукова-даследчага інстытута «Эканамічны калідор Кітая, Манголіі і Расіі» Чжан Цююань і іншыя дасведчаныя навукоўцы і практыкі ў справе арганізацыі беларуска-кітайскіх гуманітарных сувязяў.

Большасць артыкулаў, сабраных пад адной вокладкай, прысвечаны жыццю і творчасці Якуба Коласа. Назвы артыкулаў гавораць самі за сябе: «Агульналінгвістычная праблема і метадычная спадчына Якуба Коласа»; «Паэма «Новая зямля» Якуба Коласа: гендарны аспект»; «Вобразна-сімвалічны патэнцыял

колераабзначэнняў у мове твораў Якуба Коласа»; «Нацыянальнае і агульначалавечае ў «Казках жыцця» Якуба Коласа ў кантэксце сучасных тэндэнцый глабалізацыі»; «Тыпалагічныя адметнасці вучэбных выданняў Якуба Коласа» і інш.

У некаторых публікацыях згадвалася і праца Выдавецкага дома «Звязда» ў прадстаўленні кітайскай літаратуры ў Беларусі. Напрыклад, у серыі паэтычных зборнікаў «Светлыя знакі: паэты Кітая». Найболей падрабязна ў адным з артыкулаў разглядалася творчасць класіка кітайскай паэзіі Мэн Хаажаня, паэзія якога таксама пераўвасоблена па-беларуску ў асобнай кнізе серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая».

Зборнік артыкулаў выдадзены на беларускай, кітайскай і рускай мовах.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Ён не старэў з гадамі»

Сыны Арлена Кашкурэвіча падзяліліся цёплымі ўспамінамі і думкамі пра бацьку

Імя Арлена Кашкурэвіча не проста гучнае ці вядомае, яно вечнае ў гісторыі беларускага нацыянальнага мастацтва. Мастацтвазнаўцы называлі і называюць яго мастаком з еўрапейскім шармам, а аматары графікі і якасных ілюстраваных кніг станавіліся ў чаргу, каб набыць кнігу з малюнкамі Арлена Міхайлавіча. Сёння прозвішча Кашкурэвіч асацыюецца з добрым густам, класічнай літаратурай, якаснымі графічнымі кампазіцыямі... Сёлета ў верасні мастаку споўнілася 60 гадоў. Дата вартая не толькі таго, каб проста ўспомніць (Арлена Кашкурэвіча будучы помніць заўсёды), а каб паглыбіцца ў асаблівыя законы жыцця, звычкі мастака, даведацца крыху больш пра яго лёс не як знакамітага і прызнанага творцы, а як чалавека, які любіў прафесію, людзей, свой родны горад і жыццё.

Сыны Арлена Міхайлавіча Ігар і Тодар Кашкурэвічы розныя па характары, творчасці, але аднолькава ганарацца бацькам, з цеплынёй яго ўспамінаюць. У памяці кожнага з іх — цікавыя моманты, якія сёння нідзе не прачытаеш і проста так не даведаешся. Браты падзяліліся з карэспандэнтам «ЛіМ» дарагімі ўспамінамі і важнымі думкамі наконт жыцця іх дарагога чалавека.

ЮНАЦТВА

Тодар Кашкурэвіч:

— Мой тата патомны мінчанін. Яго маладосць, асабліва пасля вайны, зусім не была звязана з мастацтвам. Ён быў хуліганам, сур'ёзна займаўся боксам і акрабатаркай. Вадзіўся з мінскімі крымінальнікамі. Падумаўце толькі! Марыў працаваць у цырку акрабатам, а мастаком стаў выпадкова. Вігаль Цвірко заўважыў яго работы і параіў паступаць у вучылішча. У 1953-м ён скончыў Мінскае мастацкае вучылішча, затым вучыўся на аддзяленні графікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Дзесяць гадоў (з 1959 па 1969) выкладаў там. Аднак, прааналізаваўшы яго дамастацкі перыяд, трэба адзначыць, што ён (як і ўсе астатнія) быў насычаны чытаннем класічнай літаратуры. Бацька зачытваўся Шэкспірам. Дарэчы, у эвакуацыі ў Саратаве ў свае пятнаццаць гадоў тата пісаў раманы пра Парыж у стылістыцы сямнаццаціга стагоддзя: ствараў карты, маляваў. Да сённяшняга дня ў нашай сям'і захаваліся яго нататкі.

Ігар Кашкурэвіч:

— Бацька хацеў быць пісьменнікам. Яго захапілі «Тры мушкетёры» Дзюма. Да гэтага рамана ён дапісваў свае абзацы і нават часткі. Захапленне было моцнае. Пасля працытання пэўных літаратурных твораў яму хацелася адразу намаляваць альбо сюжэт, альбо герояў. Ён ішоў сваім шляхам, у яго не было настаўнікаў. Можна адкрыта казаць, што ў Арлена Кашкурэвіча была асабліва форма самавыхавання ў творчасці.

АДНОСІНЫ

Ігар Кашкурэвіч:

— Калісьці Інстытут Гётэ прапанаваў мне напісаць сваю аўтабіяграфію. Але я не напісаў. А выдаў кніжны праект «Оголенные главы на плечах без погонь», дзе адзін з раздзелаў «Под мордой Целкова» добра адлюстроўвае мае пачуцці ў дзяцінстве, стаўленне да бацькі. Вось урывак адтуль:

«Тогда он (произведение Олега Целкова под названием "Портрет") висел в маленькой темной комнатке и злорадно завораживающе смотрел на тебя из-за поднятого кроваво-красного занавеса своими крошечными свинными глазками, в его толстых маникюрных пальцах жажат фрукт жёлтого цвета. Это твоя душа, о естестве которой ты раньше никогда не знал. А теперь смотришь и смотришь на неё. Тебе становится невыносимо жутко, во рту пересыхает, к горлу подкатывает

комоч романов Достоевского. Ты понимаешь, что жить дальше незачем. Все кончено. Ложишься в кровать и умираешь до завтрашнего утра. А завтра, просто так, чтобы развеселиться, я беру карандаш и провожу по чистому и белому листу бумаги одну единственную линию. Улыбаюсь и показываю её отцу. Он спрашивает: «А что ты смеёшься?» — «Потому что смешно!» — отвечаю я. «А что тут смешного?» — смотря на меня, говорит отец. «Вот нарисовал линию и смеюсь!» — отвечаю я. «А что это такое ты нарисовал?» — смотря на неё (линию) спрашивает художник-график (мой отец). «А это балерина с ухом. Ха-ха-ха». — «Балерина с ухом?» — «Это смешно. Ха-ха-ха». Потом мы пошли в огород выкапывать тяжёлые красно-бурые подземные плоды, так хорошо гармонирующие с грациозно танцующей «балериной скрытого смысла»».

Гэты фрагмент крыху раскрывае таямніцу адносін у сям'і мастака, нашай сям'і. Спачатку мы жылі ў старым, барачнага тыпу, доме на вуліцы Чкалава. Там пасля вайны сам тата рос. Гэта я якраз апісаў адзін з фрагментаў таго нашага жыцця. У тым доме была своеасаблівая атмасфера. Многа кніг, многа рэпрадукцый. Памятаю, што на сцяне ў нас таксама вісела рэпрадукцыя Пікаса «Дзяўчынка на шары». Я заўсёды глядзеў на яе, і для мяне якраз гэты сюжэт быў гарманічным сусветам мастацтва. Пра партрэт ва ўрыўку я згадаў не проста так: мастак Алег Цалкоў быў сябрам майго бацькі. Спачатку яны вучыліся разам, а потым ён з'ехаў у Маскву і стаў там знакамітым аўтарам у маскоўскім андэграўдным мастацтве. Партрэт свой Цалкоў яму падарыў, і ён вісеў там, дзе я спаў. Ён не пужаў мяне, а наадварот, падабаўся. Сёння я ўспрымаю яго як нітку ўспаміну паміж мной і бацькам.

Калі я быў маленькі, тата працаваў дома. Добра памятаю яго спіну. Ён за сталом сядзеў. Мне гады чатыры было. Я яму ўвесь час перашкаджаў, пытаў, што мне рабіць. Аднойчы ён сказаў: «Бачыш, што я малюю. Трымай ліст і сам што-небудзь намалюй». Я сеў моўчкі і думаю: а што маляваць? Пачаў зноў да яго чапляцца: «Тата, дык а што маляваць? Дай мне тэму». Ён адмовіў, сказаў, каб я сам шукаў ідэі. Тады мне здавалася гэта жорсткім, хацелася кантакту. Але ж тыя моманты выпрацавалі ўнутры сістэму і разуменне, што ты заўсёды павінен пачынаць сам. І хоць бацька быў выдатны мастак, мы з братам разумелі, што наш шлях залежыць толькі ад нас. Тата быў лепшым настаўнікам. Калі ўжо ў свядомым узросце у нас былі размовы з бацькам на тэму мастацтва, кожны з нас адчуваў сябе незалежным. Дыялогі былі адкрытымі.

Цікавыя апошнія пяць гадоў жыцця бацькі. Я ўжо жыў у Берліне. Калі пр'язджаў, ён запрашаў мяне ў майстэрню. Паказваў работы. Размаўляў са мной на роўных. Яму цікава было слухаць мае заўвагі, думкі. З чымсьці ён мог не згаджацца, але ж маё меркаванне прымаў. Але трохкутніка ў нас не атрымлівалася. Калі хтосьці прыходзіў у госці ў майстэрню, бацька адразу займаў пазіцыю назіральніка.

Тата быў чалавекам скрытым, інтравертам у поўным сэнсе гэтага слова, яму падабалася быць аднаму, разважаць. Гэта, дарэчы, перадалося зараз і мне. Ён ніколі не прымяраў на сябе ніякія маскі. Мог выказаць меркаванне сціпла, але ж казаў тое, што думаў. Тата вельмі дакладна ведаў сваё месца ў мастацтве, але не рабіў кар'еру. У яго ніколі не было прагі быць багатым, забяспечаным. Калі разглядаць тэму матэрыяльнасці, то галоўным для яго было мець майстэрню і ўтульную кватэру, каб свабодна працаваць.

Тодар Кашкурэвіч:

— Бацька ніколі не скіроўваў нас, сыноў, на пэўны мастацкі шлях. Але ён быў бібліятэкай, якая нас сфарміравала. І за гэта хочацца яму падзякаваць. Мы з братам абралі мастацтва, але розныя напрамкі развіцця. І зрабілі гэта, таму што нам цікава, а не дзеля пэўных пажаданняў таты. Арлен Кашкурэвіч быў для нас настаўнікам жыцця.

ТВОРЧАСЦЬ

Тодар Кашкурэвіч:

— Арлен Кашкурэвіч быў не проста знакамітым мастаком, ён зрабіў у нашым мастацтве некалькі рэвалюцыйных адкрыццяў. Першае — гэта рэвалюцыя ў спосабе падачы гістарычнай фактуры, апісанай літаратурам, напрыклад, Карагкевічам ці Купалам. Ён парушыў каноны: адышоўшы ад ілюстрацыі сялянскай традыцыі, рэалізаваў арыстакратычны падыход. У гэтым было яго наватарства. Па-другое, тата стаў адным з першых, хто рэалізаваў еўрапейскія тэндэнцыі ў мастацтве. Менавіта экспрэсіянізм нямецкага, італьянскага кшталту. Гэта было нават адступленне не ад

сацрэалізму ці сацыялістычнага рэалізму (трэба заўважыць, што гэта розныя рэчы), ён рэалізаваў менавіта сваё экспрэсіяністычнае бачанне праз творчасць. Разглядаў падзеі вайны экзістэнцыяльна. Яму цікава было не само супрацьстаянне Савецкага Саюза з фашысцкай Германіяй, а чалавек у трагічнай і крытычнай сітуацыі. Гэта для мяне вельмі істотна.

Ігар Кашкурэвіч:

— Творчасць майго бацькі ў большай ступені мела напрамак антываенны. Гэта не быў патрыятызм. Стаўленне да ваенных падзей сфарміравалася па літаратурных творах таго ж Васіля Быкава, Алеся Адамовіча. Адгалоскі антываеннай тэмы яго зачалі і ў «Фаўсце».

Тодар Кашкурэвіч:

— Тата быў не зусім тыповы графік-ілюстратар. Бо звычайна мастакі ідуць за літаратурным творам і мастацкай мовай, паўтараюць тое, што стварыў пісьменнік. У гэтым сэнсе ён заўсёды выступаў супраць літаратурнага твора, які выклікаў у яго імпульсы, ідэі, думкі, эмоцыі, філасофскія асацыяцыі. Ён ствараў паралельны ілюстрацыйны тэкст, быў сутворцай, які ўмеў адчуваць сутнасць.

Незалежна ад хуліганскага юнацтва бацька запомніўся як інтэлігент найвышэйшага кшталту, псіхалагічнага тыпу, ніколі ні з кім не сварыўся. Але ж, здавалася, праца мастака-графіка — прафесія рабочага чалавека. Калі займаешся афортамі, літаграфіяй, то трэба браць жалезную пласціну, вышкрэбваць пэўныя элементы рукамі, шліфаваць, піліць, вытраўляць у кіслаце... Гэта цэлая складаная сістэма, з якой працуюць толькі моцныя людзі, быццам рабочыя на заводзе. У бацькі ўвесь час рукі былі чорныя, нібы ў механіка, які рамантуе машыну. Для яго гэта была штодзённая праца, якой ён займаўся да самай смерці.

Яшчэ Арлен Кашкурэвіч цікавы тым, што ўжо ў сталым узросце зрабіў адны з самых лепшых моцных мужчынскіх работ. Звычайна наадварот: у мастака, калі ён сталае, азарт знікае, а тут — не. Гэта было дзесьці за год альбо два да смерці. Бацька стварыў геніяльны трышчы «Вузлы і галава Іаана Хрысціцеля» і апошні «Більярд» (першы быў у 1960-х гадах). Як мастак і як сапраўдны мужчына ён не старэў з гадамі.

ЗВЫЧКІ І ТРАДЫЦЫІ

Ігар Кашкурэвіч:

— Амаль усё сваё творчае жыццё тата пад Новы год рабіў віншаванні сябрам у выглядзе паштовак. Рассылаў іх па пошце. На паштоўцы абавязкова павінны былі быць тры элементы: персанаж П'эро з італьянскай камедыі дэль артэ (выбіраў таму, што сябе атыямляў з гэтым персанажам, яго любіў, з ім размаўляў, рабіў з ім фотаздымкі; у яго быў такі ж капялюш, як у П'эро; яму падабалася ў ім працаваць), сэрца і лацінскі надпіс. На мой погляд, гэта быў намёк на інтэлектуальную гульню.

Тодар Кашкурэвіч:

— Справа ў тым, што захапленне паштоўкамі, з аднаго боку, было простым хобі, а з іншага — культуралагічнай акцыяй. Ён кожны год адсылаў новага п'эра з пэўнай метафарай з лацінскім надпісам без перакладу. Рассылаў усёй беларускай інтэлігенцыі дзесяцігоддзямі. Чаму ж гэта культуралагічная акцыя? Ён трымаў усіх у тонусе пэўнага вектара, ментальнасці і кантэксту культуры. На мой погляд, гэта была схаваная андэграўдная культуралагічная палітыка. Ён с'ягаў у свядомасць пэўнага сацыяльнага слоя. Усе былі ў тонусе. Калі Кашкурэвіч даслаў паштоўку, трэба ж было ўзяць слоўнік і зразумець, што там за надпіс, што мастак пажадаў.

Ёсць адна дэталю, якая да апошняга дня мяне ў бацьку здзіўляла. Калі тата стаў ужо забяспечаны, мог дазволіць сабе самую лепшую французскую паперу. Але ён маляваў экспрэсіўныя эскізы на абрывачках паперы, каландарных лістках. І атрымліваліся геніяльныя малюнкы, тое, што ішло ад душы. Гэта ўсё наступствы палітычнага перыяда, калі паперы ў горадзе не было. Ён збіраў нямецкія бланкі, якія вецер ганяў па вуліцы. Вось адкуль беражлівасць. Пасля смерці таты ў нас засталіся вялікія стосы яго паперы, дарагушчай і якаснай.

Ігар Кашкурэвіч:

— Бацька быў заўзятым бібліяфілам, захопленым літаратурай. Ён сабраў вялікую бібліятэку, якую да сённяшняга дня мы да канца не змаглі цалкам праглядзець. Гэта частка яго самаадукацыі. Яму вельмі падабалася музыка, асабліва Бетховен. На гэтай глебе ў яго адбылося знаёмства з маёй маці. Яна прыхлала з Бабруйска, вучылася ў Лінгвістычным універсітэце, любіла маляваць і музіцыраваць, што вельмі аб'яднала іх. Сёння мне здаецца, што ў такім фармаце зносіні і быў дух таго часу.

Вікторыя АСКЕРА

Палітра памяці

Унікальная сфера ўспрымання Паўла Кандрусевіча ў яркіх вобразах і перажытых сюжэтах

Мастак Павел Кандрусевіч — гонар беларускага нацыянальнага мастацтва. Аўтар па-сапраўднаму самаідэнтыфікаваўся ў жаданні быць цэласнай асобай, не паўтараючы прафесійныя стратэгіі прадстаўнікоў творчай дынастыі, з якой выйшаў. Абапіраючыся на вялікі творчы досвед сям'і, Павел Кандрусевіч знайшоў сябе і сёння з'яўляецца ўнікальным прыкладам мастака-наватара ў беларускім мастацтве. У сярэдзіне верасня ў Мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» творца прэзентаваў выстаўку жывапісу «*Memoria. Памяць*», дзе праз розныя жанры мастацтва паказаў уласныя каштоўнасці як у творчасці, так і ў жыцці.

Экспазіцыю складаюць каля шасцідзесяці сямі работ, у якіх арганічна зліваюцца светаўспрыманне сучаснага чалавека і цікавасць мастака да класічнай традыцыі еўрапейскага мастацтва. Наведвальнікі могуць убачыць серыі рэальных і фантастычных пейзажаў, натхнёных архітэктурай і прыродай Харватыі, Італіі, Аўстрыі і Літвы. Таксама прадстаўлены тэматычныя і фігуратыўныя карціны, якія паказваюць скульптуру і многія артэфакты антычнай культуры, спалучаныя з партрэтнымі жаночымі вобразамі.

— Павел Кандрусевіч мастак цікавы і зацікаўлены. Ён вядомы як у роднай Беларусі, так і за мяжой, — падкрэсліў на адкрыцці намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — Яго мастацтва яркае, выразнае, інтэлігентнае і натхнёнае, насычанае добрай энергетыкай. Аўтар прадстаўляе беларускае мастацтва на Захадзе інтэлектуальнай творчасцю. Ён стратэг у праяўленні прафесійнага майстэрства. Заўсёды прызнаецца ў гэтым сціпла, але мы, калегі, радуемся за нашага сябра. Творчасць Паўла актуальная новымі пластычнымі мастацкімі формамі і прыгажосцю.

Мастацкія кампазіцыі Паўла Кандрусевіча характарызуюцца не толькі якаснай сюжэтнасцю, але і цікавым успрыманням рэлігіі, міфалогіі. Творца з вялікай адказнасцю ставіцца да любых задач і эксперыментаў, дасканала выбірае выбраную тэматыку.

— Фарміраванне Паўла Кандрусевіча адбывалася ў дзіўнай сям'і. Дзядуля Натан Воранаў — унікальны каларыст, педагог тады тэатральна-мастацкага інстытута — вельмі на яго паўплываў, —

адзначыла мастацтвазнаўца Ларыса Фінкельштэйн. Многія гады ў работах вучняў Натана Майсеевіча можна было разгледзець адлюстраванне каларыстычнага ўспрымання Натана Воранава, сёння гэта заўважна і ў работах яго ўнукаў — Паўла і Уладзіміра. Уся сям'я Паўла Кандрусевіча цесна звязана з мастацтвам, менавіта гэтая творчая абстаноўка паўплывала на аўтара, яго самабытнасць і самадастатковасць у прафесійным рэчышчы. Прычымы Павел Кандрусевіч

Мастак Павел Кандрусевич.

не пайшоў па шлях сям'і, а знайшоў свой шлях. Калі ўважліва паглядзець на работы мастака, узнікае адчуванне, што вяртаешся ў эпоху Адраджэння: у яго выкананні тэмы біблейскія, ужо вядомыя любому, вельмі свежыя, зроблены па-аўтарску. Здавалася б, сюжэты з Бібліі, Евангелля... Што тут можна сказаць новага? Аказваецца, можна. Мастак апісвае гэтыя тэмы такімі сродкамі, што не толькі ўдыхаеш вялікія гістарычныя сюжэты і традыцыі, але і адчуваеш новае паветра.

Павел Кандрусевіч працуе ў галіне станковага жывапісу і насценнага роспісу. З'яўляецца сябрам Беларускага саюза

«Per Sempre (Назаўсёды). Легенды Мельвійскага моста», 2017 г.

мастакоў і Саюза мастакоў Аўстрыі. У 1991 годзе скончыў Гімназію-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка, у 1998 годзе — Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў, аддзяленне жывапісу. Шмат стажыраваўся ў творчых акадэмічных майстэрнях жывапісу, графікі, скульптуры Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, вывучаў тэхніку фрэсак на стажыроўцы ў Італіі. З 2004 па 2013 гады аўтар навучаўся ў Грацкім універсітэце імя Карла і Франца ў Аўстрыі на аддзяленні гісторыі мастацтваў. Пасля заканчэння вучобы атрымаў званне магістра гісторыі мастацтваў.

— Выстаўкі Паўла заўсёды цікавыя. Яму ўласцівая разнастайная палітра тэм і сюжэтаў, — адзначае Ларыса Фінкельштэйн. — Яго глабальны падыход да працы зусім не выключвае валоданне дэталізаванымі. Моц утрымання, дзіўная камернасць, лірызм, валоданне майстэрствам стварэння прыгажосці — гэта даволі рэдкае спалучэнне, якое сустракаецца ў мастацкім свеце. Усе гэтыя якасці сведчаць пра вялікую эрудыцыю Паўла, пра яго грунтоўную дарогу ў прафесійным кірунку, якая ўвасабляецца ў палатне і становіцца дарогай мастацтва. У мастака свой погляд на многія рэчы. Кажуць, эпоха Адраджэння мела патрэбу ў тытанах і нараджала тытанаў. Наша эпоха таксама мае патрэбу ў людзях шырокіх магчымасцяў, вялікіх ведаў і высокага майстэрства. У асобе Паўла эпоха нарадзіла знакавую фігуру для таго, каб, як ужо не раз казалі, прадстаўляць наша сучаснае мастацтва на самых высокіх мастацкіх подыумах сучаснасці.

Мастака адрознівае яркая творчая індывідуальнасць. Яна знаходзіць выяўленне ў трактоўцы тэмы і арыгінальнасці сюжэта, у здольнасці аўтара стварыць непаўторны свет глыбокіх вобразаў, эмацыянальных станаў і інтэлектуальнага зместу. Спалучэнне ўсяго гэтага з бездакорнай маляўнічай тэхнікай, прафесійным майстэрствам, імкненнем да самаўдасканалення і творчым пошукам робіць работы аўтара цікавымі і актуальнымі для гледачоў, аматараў мастацтва і калекцыянераў.

— Усе тры залы звязаныя тэмай памяці. Я часта працую з натурны, і пейзажы, якія намалюваў, для мяне памятнаыя, — тлумачыць канцэпцыю выстаўкі Павел Кандрусевіч. — Але не толькі гэта важна. Я ўспамінаю сябе ў тыя моманты, атаясамліваю сваю асобу з пэўным перыядам фарміравання. Тут ёсць памяць пра людзей, некаторых з якіх ужо няма ў жывых. Гэта такая ўнікальная сфера ўспрымання памяці! Яна дапамагае адчуваць усе важныя імгненні, дэталі, якія раней не былі прыкметныя.

Работы Паўла Кандрусевіча вобразныя і свабодныя. Яго сюжэты не заміраюць у імгненні, а працягваюць жыць унутры карціны, пакідаючы месца для фантазіі. Каля карцін мастака хочацца разважаць, думаць, шукаць сэнсы. У іх падкупляе адкрытасць і філасофія, дыялагічнасць. Работы аўтара, безумоўна, не для аднаго прагляду, яны ўздзейнічаюць на гледача быццам эфект назапашвання. Напэўна, мастацкая шматслойнасць стала для творцы вынікам сямейнага прафесійнага досведу.

— Для мяне сям'я заўсёды была вялікай дапамогай у засваенні найтанчэйшых нюансаў прафесіі, — тлумачыць Павел Кандрусевіч. — Гэта, вядома, вялікая ўзнагарода. Бо заўсёды было і ёсць у каго чэрпаць натхненне. Я вельмі люблю работы дзядулі Натана Воранава яны па-асабліваму фарміруюць настрой, мне як мастаку даюць дадатковы сэнс. Прадстаўнікоў нашай сям'і параўноўваць, вядома, не трэба: кожнаму з нас заўсёды хацелася знайсці нешта сваё, і час расставіў усё так, што кожнаму з нас пашчасціла знайсці свой шлях.

На рахунку Паўла Кандрусевіча — некалькі персанальных выставак у Беларусі, Германіі, Харватыі, Аўстрыі, а таксама ўдзел у шматлікіх выстаўках і пленэрах міжнароднага ўзроўню ў Расіі, Заходняй Еўропе і ЗША. Ён з'яўляецца аўтарам манументальных твораў не толькі ў Беларусі, але і за межамі. Работы мастака знаходзяцца ў прыватных калекцыях Беларусі, Расіі, Заходняй Еўропы і ЗША.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Пашыраем межы

У «Вялікім камені» адкрылі выставачную пляцоўку для папулярызацыі творчасці беларускіх аўтараў

У наш час сувязь паміж краінамі мае дастаткова важнае значэнне. І, здавалася б, гэта пытанні палітычныя, але ў многіх стасунках часта дапамагаюць культура, мастацтва, традыцыі. У Беларусі культуру выкарыстоўваюць як важны складнік для ўмацавання ўзаемаразумення. Неаднойчы такая практыка спрыяла наладжванню паміж краінамі не толькі добрых дзяржаўных, але і сяброўскіх адносін. На мінулым тыдні ў краіне адбылася важная падзея: у Індустрыяльным парку «Вялікі камень» адкрылася карцінная галерэя *Great Stone Art Gallery*, дзе цяпер будуць прадстаўляць работы беларускіх мастакоў.

Great Stone Art Gallery — гэта сумесны праект Індустрыяльнага парка «Вялікі камень» і групы куратараў «Мастацкі маёнтак», накіраваны на папулярызацыю беларускага мастацтва. Так, адкрыццё галерэі пачалося з прэзентацыі работ у розных стылях, жанрах і тэхніках пяцінацыянальнай беларускай творцаў. У экспазіцыі можна убачыць больш чым пяцьдзесят работ. Сярод удзельнікаў — такія знаныя аўтары, як Алесь Фалей, Марта Шматава, Аляксандр Балдакоў, Вера Каўзановія, Сяргей Малішэўскі, Іван Сямілетаў, Усевалад Швайба, Васіль Зянько, Зоя Луцэвіч, Анастасія Бурко, Валерый Песін, Мікалай і Марыя Ісаенкі і іншыя.

— Стварэнне галерэі — першы крок. Мы плануем знаёміць нашых гасцей з беларускім мастацтвам і пра-

водзіць сустрэчы з аўтарамі, каб іх ведалі не толькі на радзіме, але і за мяжой, — адзначыў на адкрыцці галерэі намеснік генеральнага дырэктара па развіцці індустрыяльнага парка Бай Мін. — Я лічу, што для культуры няма межаў, і людзі, якія захапляюцца мастацтвам, лепш разумеюць адно аднаго. Нас аб'ядноўвае сумесны праект «Адзін пояс і адзін шлях», дзе мы плануем унесці свой уклад у развіццё культуры абедзвюх краін.

Праект *Great Stone Art Gallery* стаў невыпадкавай магчымасцю для арганізатараў зрабіць канцэптуальны план для папулярызацыі беларускага мастацтва. Да гэтай падзеі куратарскі праект «Мастацкі маёнтак» рыхтаваўся з вялікай адказнасцю. Галерэя была створана менавіта ў «Вялікім камені», а не, накрыклад, у Кітайскім міжнародным культурным горадзе (што ў самім Мінску): менавіта там ёсць магчымасць паказваць творчасць беларускіх аўтараў.

— Пакуль мы арыентуемся толькі на беларускіх мастакоў, сярод якіх ёсць сапраўдныя аўтары наватарскага курса ў сусветным мастацтве, — тлумачыць прадстаўнік куратарскага праекта «Мастацкі маёнтак» Вольга Кліп. — Лакацыя, вядома, не такая даступная, як магла быць, але мы не арыентуемся толькі на мінскага гледача. Праект накіраваны на тое, каб яго пабачыла шырокае кола. У індустрыяльным парку звычайна шмат гасцей, і для нас гэта добрая магчымасць паказаць сваё інтэлектуальна-

прафесійнае мастацтва прадстаўнікам розных культур. Галерэя знаходзіцца паміж Мінскам і аэрапортам, таму я ўпэўнена, што *Great Stone Art Gallery* стане цэнтрам, дзе можна будзе адчуць духоўнае абнаўленне.

У планах арганізатараў — паказаць як сучаснае, так і традыцыйнае мастацтва. Галерэя працуе з панядзелка па пятніцу з 9 да 15 гадзін. Дзверы адчынены для ўсіх жадаючых.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Канцэнтрат увагі гледачоў

Найлепшыя пастаноўкі беларускіх і замежных рэжысёраў на шасці лакацыях Мінска

Самы вядомы праект беларускай тэатральнай восені, альбо свята для гледача. Тут, напэўна, два ў адным. З мінулай пятніцы ў сталічных аматараў тэатра

Сцэна са спектакля «Паветра».

пачаўся «гарачы» час: у Мінску дзвяты раз стартаваў міжнародны форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ», які не перастае здзіўляць зацікаўленую публіку чарговымі сюрпрызамі.

Найбуйнейшы тэатральны форум Беларусі традыцыйна складаецца з трох секцый: міжнароднай праграмы, шоукейса *Belarus Open* і адукацыйнай платформы «Школа ТЭАРТ». Краінамі-ўдзельніцамі сёлета сталі Беларусь, Літва, Грузія, Германія, Францыя. Чатыры спектаклі ўвайшлі ў міжнародную праграму, адзінаццаць мерапрыемстваў прадугледжаны праграмай у адным шоукейсе *Belarus Open*.

Асноўная ідэя «ТЭАРТа» сёлета схаваная за лаканічным словам «канцэнтрат», што сведчыць пра тое, што ніхто пасля спектакляў не застанеца абыякавы.

— У слогане можна знайсці шмат ідэй, адпаведных дзвятаму фестывалю. Сёлета ў нас вельмі кампактная праграма, дзе кожная пастаноўка сканцэнтравана на сваёй важнай праблеме, — адзначыла дырэктар форуму «ТЭАРТ» Анжаліка Крашэўская. — Асабліва гэта заўважна ў афішы замежных спектакляў. Пастаноўкі кампактныя, але засяроджаны на розных праблемах, таму мы чакаем ад гледача асалівай увагі да праграмы — канцэнтрату ўвагі гледачоў. На самай справе, як кожны спектакль асобны глядач інтэрпрэтуе па-свойму, так і для кожнага госця фестывалю слоган нясе свой сэнс. Я за дыялог паміж гледачом, тэатрам і арганізатарамі. Стварэнне гэтага дыялогу — наша мэта на працягу дзевяці гадоў працы.

Форум пачаўся 20 верасня, і ўжо за гэтыя дні мінчане ўбачылі больш чым палову праграмы. Адкрыла фестываль тэатралізаваная пастаноўка «Канцэнтрат. Адкрыццё». Куратар праграмы *Belarus Open* тэатральны крытык Людміла Грамыка з 32 заявак абрала 8 самых яркіх беларускіх спектакляў апошніх гадоў. Сёлета ў праграму *Belarus Open* ўключылі такія спектаклі, як «Песнь песень» Цэнтра візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн» рэжысёра Юрыя Дзівакова, які прапанаваў гледачам звярнуцца да цялеснасці як аднаго з галоўных складнікаў рамантычнай любові, «Паляванне на сябе» Рэспубліканскага тэатра беларускай драма-

тургіі — гісторыя пра тыповую беларускую сям'ю, якая раптам атрымала кватэру, дзе больш няма месца каханню, а таксама пастаноўка ўкраінскага рэжысёра Стаса Жыркова «ГэтаМы», створаная па кнізе «Радзіва "Прудок"» Андруса Горвата, спектакль Ігара Казакова, які інтэрпрэтуе круцельскі раман «Кандзід, або Аптымизм» Вальтэра.

Усе спектаклі атрымаліся дастаткова падобныя па фармаце. Як адзначае Людміла Грамыка, у межах форуму вырастае новы беларускі тэатр, і сёлета вызначальнымі для арганізатараў сталі эксклюзіўнасць рэжысёрскай ідэі, таленавітае выкананне, разважанні пра свет і чалавека ў ім, а галоўнае — пра Беларусь.

Акрамя таго, падчас беларускага шоукейса ўпершыню адбылася прэзентацыя праектаў «Тэатр сацыяльных даследаванняў». Унікальныя для Беларусі праекты — Лабараторыя сацыяльнага тэатра *ECLAB*, *HUNCHtheatre*, «Крылы халопа» — падаюць тэатр як сацыяльнае выказванне і механізм змен у грамадстве. Адкрыла серыю прэзентацый Лабараторыя сацыяльнага тэатра *ECLAB* пастаноўкай «Родныя людзі?» рэжысёра Валянціны Мароз. Таксама ў межах прэзентацыі можна было наведаць спектакль «Левыя дысідэнты» Уладзіміра Шчэрбана і аўдыявізуальную інсталяцыю тэатра «Крылы халопа» — аўдыяспектакль *Brest Stories Guide*.

— Праграму «Тэатра сацыяльных даследаванняў» мы склалі з заявак, якія прыйшлі на ўдзел у *Belarus Open*.

Сцэна са спектакля «Левыя дысідэнты».

Пры адборы заўважылі, што ёсць шмат цікавых спектакляў, якія аб'ядноўвае адна ідэя, — патлумачыла Анжаліка Крашэўская. — Стварэннем такога кірунку мы хацелі паказаць актуальнасць і сучаснасць нашага тэатральнага працэсу: і маладыя рэжысёры, і тыя, якія ўжо адбыліся, звяртаюцца да сацыяльнай тэматыкі, узнікаюць пытанні, важныя грамадству. А значыць, сам беларускі тэатр ідзе ў нагу з часам. Не ведаю, ці атрымае працяг кірунак у будучыні, але я вельмі рада, што на гэтым фестывалі мы разважаем на вострыя сацыяльныя тэмы ў новых фарматах.

Міжнародная праграма тэатра адкрыецца іранічным вандраваннем па матывах гамераўскай «Адысеі». Героі

спектакля нямецкага рэжысёра Анту Рамэра Нуньеса — Целегон і Целемах — разам чакаюць вяртання бацькі, які доўга недзе блукае пасля разбурэння Троі. Пастаноўку ў Мінск прывязе адзін з самых старэйшых тэатраў Германіі — Тэатр Талія з Гамбурга.

Пастаноўка «Піксель» Нацыянальнага харэаграфічнага цэнтра Крэтэя і Валь-дэ-Марна і кампаніі «Кефіх» пройдзе 1 кастрычніка. Французскі харэограф Мурада Мерзукі стварыў спектакль на мяжы танца і візуальнага мастацтва. Дзякуючы 3D-выявам, рэальнае і нерэальнае пераплятуцца ў адзінае цэлае, а класічны сцэнічны канфлікт стане супрацьстаяннем магчымасцей цэла і лічбавай рэальнасці.

Літоўскі нацыянальны драматычны тэатр 5 кастрычніка прадставіць пастаноўку па п'есе вядомага аўстрыйскага драматурга Томаса Бернхарда «Плошча герояў». Яе паставіў рэжысёр з Польшчы Крысціян Люпа. Сюжэт драматурга Томаса пакажуць увасобленым у драме і псіхалагічным даследаванні на тэму нацыяналізму і фашызму.

Закрые форум «ТЭАРТ» пастаноўка рэжысёра, сцэнарыста, мастака, скульптара Рэзо Габрыядзэ. Сцэнарыст легендарных савецкіх фільмаў «Міміно» і «Кін-дза-дза» прывязе ў Мінск марыянеткавую пастаноўку «Сталінград» Тэатра Рэзо Габрыядзэ (Тбілісі, Грузія). Найлепшы па версіі часопіса *The New Yorker* (2010), спектакль-рэквіем, спектакль-элегія вытканы з успамінаў Габрыядзэ пра наступствы Сталінградскай бітвы. Далейкі карцінкі з забытага дзяцінства, удовы ў чорным адзенні, калекі, слёзы і гора бабулі рэжысёра... Гістарычны падзеі ажывуць на сцэне 7 і 8 кастрычніка.

Традыцыйна падчас форуму працуе «Школа ТЭАРТ». Сёлета ў межах яе дзейнічае рэжысёрская лабараторыя пад кіраўніцтвам Дэні Майфера. Пастаноўшчыкі з 2 па 8 кастрычніка створаць эскіз спектакля па п'есе «Рычард III» Уільяма Шэкспіра. Па выніках лабараторыі пройдзе публічны паказ работ. З трынаццаці заявак ад рэжысёраў было адабрана шэсць.

— У кожнага з выбраных удзельнікаў ёсць уласны досвед у тэатральнай сферы, — распавёў куратар «Школы ТЭАРТа» Аляксандр Марчанка. — Сярод іх — як ужо знакамітыя рэжысёры, так і асобы, якія толькі скончылі Акадэмію мастацтваў. Ёсць нават не рэжысёры, а драматургі, як, напрыклад, Віталь Каралёў, знаёмы гледачам па п'есе «Опіум». Усе яны атрымаюць магчымасць папрацаваць з Дэні Майферам, прафесіяналам з іншай метадыкай, што пашырыць іх светапогляд.

Удзельнікамі лабараторыі стануць: рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Алена Медзюкова, рэжысёр спектакля *Liebfrautmilch* Яўген Давідзенка, рэжысёр перфомансу *EXIT* Лізавета Машковіч, рэжысёр незалежных тэатральных праектаў Марыя Таніна, рэжысёр Брэсцкага абласнога тэатра лялек і ўладальнік «Залатой маскі» за спектакль «Тоўсты шытак» Аляксандр Янушкевіч і драматург Віталь Каралёў.

Падвядзенне вынікаў і завяршэнне тэатральнага форуму адбудзецца 8 кастрычніка.

Вікторыя АСКЕРА

Напярэдадні адкрыцця новага сезона Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы гучна заявіў, што сёты тэатральны сезон Купалаўскага будзе суправаджацца незвычайнымі і нечаканымі сюрпрызамі, якіх у краіне яшчэ не было. Першы сюрпрыз не прымусіў сябе чакаць доўга: у мінулую суботу ў Аляксандраўскім скверы разгарнуўся вялікі «Тэатральны пікнік». Нягледзячы на холад і дождж, трупы і кіраўніцтва тэатра вырашылі выйсці ў свет і правесці ўвесь дзень з аматарамі спектакляў Купалаўскага.

«Тэатральны Пікнік» ператварыў Аляксандраўскі сквер у імправізаваную сцэну з дэкарацыямі, акцёрамі і гледачамі. Надвор'е зусім не адпавядала пікніку, тысячы людзей прыйшлі на свята, каб дакрануцца да высокага.

— Упершыню ў гісторыі беларускіх тэатраў прайшло такое *open-air*-мерапрыемства, — адзначае дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Павел Латушка. — Наш «Тэатральны пікнік» быў накіраваны ў першую чаргу на тое, каб афіцыйна распачаць вельмі важную дату для гісторыі першага беларускага драматычнага тэатра — 100-годдзе. А з другога боку, мы такім чынам расчынілі шырокае свае дзверы для ўсіх, хто любіць Купалаўскі тэатр і цікавіцца тэатральным мастацтвам, для тых, хто, можа быць, упершыню, дзякуючы гэтаму свята, дакрануўся да тэатральнага працэсу. Для нас вельмі важна выйсці за межы, за сцены нашага тэатра і прадставіць тэатральнае мастацтва ўсім жыхарам і гасцям сталіцы і не толькі.

Падчас «Тэатральнага пікніку» ў Аляксандраўскім скверы госці змаглі наведацца аб усіх тонкасцях тэатральнага этыкету, зазірнуць у закуліссе тэатра, наведаць барбершоп і зрабіць сабе вусы,

У фармаце open-air

Тайны закулісся, барбершоп «у Купалы» і смачнае меню. Незвычайны «Пікнік» прайшоў у Аляксандраўскім скверы

як у маладога Янкі Купалы, атрымаць запрашэнне на закрытыя паказы спектакляў і нават шанц выйсці на сцэну Купалаўскага. У межах «Тэатральнага пікніку» працавала грэм-пляцоўка і *street-буфет*, дзе сталічныя кафэ і рэстараны прапаноўвалі гасцям тэатральныя сэты, напрыклад, дэсерт з журавінавым морсам «Людзі на балоце», сэндвіч з чорнай гарбатай «Чорная панна Нясвіжа», штрудэль з глінтвейнам «Ноч на Каляды». А ўвечары ў межах свята прайшоў унікальны канцэрт артыстаў Купалаўскага тэатра, якія выканалі найлепшыя песні з рэпертуарных спектакляў. Падчас канцэрта сваю музычную праграму таксама прадставілі гурты «Ілі-Ілі» і «Касіяпея», выканаўцы Ягор Забелаў, Святлана Бень і іншыя.

— Досвед правядзення такога адкрытага мерапрыемства будзе працягнуты, — упэўнены Павел Латушка. — Перш за ўсё тэатр плануе прадставіць сучасныя рэпертуарныя пастаноўкі ў розных гарадах Беларусі. Мы ўжо выступалі ў Слоніме, плануем у найбліжэйшы час наведаць

Гродна, Маладзечна, Ліду, Бабруйск, Гомель і іншыя абласныя і буйныя гарады Беларусі. Для нас важна забяспечыць даступнасць тэатральнага слова і мастацтва для жыхароў рэспублікі. Мы таксама плануем на рэгулярнай аснове на працягу сотага сезона выступаць на дадатковай пляцоўцы — сцэне Цэнтральнага дома афіцэраў. А ў наступным годзе плануем завяршыць рамонт малой сцэны на вуліцы Энгельса, тым самым пашырыць тэатральную прастору і магчымасці нашага тэатра. Гэта дасць маладым крэатыўным рэжысёрам, дзясцам культуры і мастацтва магчымасць рэалізаваць сябе пры падтрымцы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Адной з важных падзей «Тэатральнага пікніку» ў Купалаўскім стаў паказ анлайн-трансляцыі спектакля «Радзіва "Прудок"». Дарэчы, гэтая падзея дала таксама старт далейшай дэманстрацыі спектакляў у такой візуальнай форме.

Вікторыя АСКЕРА

Аднойчы ў Венецыі...

Экскурсія па якасных стужках для зацікаўленага гледача

Раз на год адно з самых прыгожых, рамантычных і неверагодных месцаў у свеце ператвараецца ў прыстанак для найлепшых сусветных кінематаграфістаў. Гэтая гісторыя пачалася яшчэ ў 1932 годзе, а сёлета Венецыянскі кінафестываль адбыўся ўжо 76-ы раз.

АПОШНІ ПРЫТУЛАК МАСТАЦТВА

Венецыянскі — найстарэйшы кінафестываль у свеце. Створаны быў па ініцыятыве Беніта Мусаліні. Наўрад ці арганізатары ўяўлялі, што праз нейкі час Венецыя стане не проста прытулкам для аматараў кіно, але і пляцоўкай, дзе ствараецца гісторыя сусветнага кіна-

Акцёр Хаакін Фенікс і рэжысёр Тод Філіпс з «Залатым львом» Венецыянскага фестывалю.

тографа. Для іншых фестываляў першага класа значны ўплыў маюць палітычныя падзеі, умовы кінарынку ды іншыя моманты, але Венецыя — у першую чаргу месца для кіно як мастацтва. Тут яго любяць, песцяць, паважаюць ды першачарговым лічаць якасць фільмаў, а не касавыя зборы.

Дарэчы, з павагай тут ставяцца да рознага кіно: Венецыянскі фестываль сочыць за трэндамі. 15 гадоў таму там пачалі падтрымліваць лічбавыя тэхналогіі (адкрылі секцыю *Digital Cinema*), а ў 2016 годзе ў Венецыі паказалі стужку «Ісус VR», знятую ў фармаце віртуальнай рэальнасці. Да таго ж на кінафестывалі станюцца ставяцца і да папулярных зараз стрымінгавых сэрвісаў — у праграму конкурсу запрашаюць, напрыклад, *Netflix* (на мінулагоднім фестывалі стужка *Netflix* «Рома» Альфонса Куарона атрымала «Залатога льва»).

Венецыя была і першым месцам, дзе падтрымалі жанчын у кінамастацтве: яшчэ ў 1981-м «Залатога льва» далі Маргарэце фон Трота за стужку «Свінцовыя часы». Тут заўважылі талент многіх кінамастаграфістаў: ці ведалі б у свеце Феліні, Антаніні, Пазаліні, Берталучы, Курасаву, Таркоўскага, калі б не Венецыянскі кінафестываль? А сёння мы не можам уявіць сабе гісторыю кіно без гэтых легендарных рэжысёраў!

Што да сённяшняга фестывалю, то Венецыя застаецца першакласнай падзеяй: дывановыя дарожкі, зоркі індустрыі, папарацы і бездакорна падабраная праграма, як і мае быць на фестывалі такога ўзроўню. Сёлета ў Венецыі паказалі безліч добрых стужак, якія ўжо хутка можна будзе ўбачыць у кіно, а мы дапаможам вылучыць з іх самыя галоўныя!

Варта адзначыць, што, як і іншыя конкурсы, Венецыянскі фестываль складаецца з некалькіх частак: фільмы могуць трапіць у асноўную праграму, раздзел «Гарызонты» (тут прадстаўлены новыя тэндэнцыі кінамастаграфіі), конкурс кароткага метра, пазаконкурсныя паказы (у якіх удзел бяруць толькі міжнародныя прэм'еры), секцыя незалежнага і паралельнага кіно (фільмы адбіраюцца італьянскімі кінамастаграфістамі і крытыкамі). Асабліва адказна арганізатары ставяцца да карціны, якая будзе адкрываць паказы. Сёлета выбралі «Праўду» — кіно-метафару японскага рэжысёра Хіракадзу Карээды аб складанасцях акцёрскай прафесіі з Катрын Дэнёу ды Жульет Бінош у галоўных ролях. Здаецца, што назва

стужкі стала метафарай усяго фестывалю, бо вельмі шмат жыццёвых стужак, кіно пра адносіны людзей, карцін на рэальных падзеях паказалі ў Венецыі сёлета.

ЗАСНАВАНА НА РЭАЛЬНЫХ САКРЭТАХ

Выбар фільма-пераможцы ў Венецыі досыць дзіўны: упершыню на фестывалі такой велічыні перамог комікс — «Джокер» Тода Філіпса. Рэжысёра мы ведаем па серыі камедый «Хлапечнік у Вегасе», а зараз замест лёгкай камедыі кінамастаграфіст выдаў жорсткую драму. Герой Філіпса — чалавек, які сутыкнуўся з грамадствам, і менавіта яно (а не хімікаты, як, напрыклад, у фільме Бэртана) зрабіла яго злодзеям. Гісторыя стужкі вяртае нас у Готэм 80-х: там выбіраюць новага мэра, адзін з кандыдатаў называе незадаволеных гараджан клоўнамі, горад запоўнены пацукімі — словам, атмасфера не спрыяе.

Менавіта ў такіх абставінах жыве Артур Флек (неверагодны Хаакін Фенікс) — мужчына, якога маці (жыве разам з ім) вучыла заўсёды ўсміхацца ды несці людзям дабро. На жаль, людзі, якім ён, як і вучылі, нёс дабро — працаваў клоўнам-аніматарам, — «аддзячваюць» Артуру толькі вялізным болем, які спачатку сцерпны, але пасля ператварае яго ў Джокера... Тод Філіпс стварыў не агіднага героя, а вельмі тонкую натуру — адзінокага, творчага, мяккага чалавека, якога грамадства даводзіць да перакройвання ўласнай асобы. А Хаакін Фенікс выдатна справіўся з задачай паказаць такога чалавека: адказна паставіўся да ролі, рэпэціраваў розныя віды смеху, складаў характар свайго героя як пазл з розных кавалкаў шматлікіх крыніц. У выніку свет атрымаў выдатную стужку пра тое, як чалавеку падчас пошукаў любові, дабрыні ды справядлівасці надакучвае быць добрым «дзякуючы» тым, хто яго акаляе. Кажуць, што ў гэтым «Джокер» адпавядае асноўным тэмам сёлеташняга фестывалю ў Венецыі, і адна з іх — дэструктыўнасць грамадства.

Не менш цікавая стужка атрымала «Срэбнага льва»: Раман Паланскі, складаная і супярэчлівая асоба, якая апынулася ў цэнтры скандалу, прадставіў у Венецыі «Афіцэра і шпіёна». Адзначаецца, што Паланскі мог бы атрымаць галоўны прыз у Венецыі, калі б не быў такі скандальны. Тым не менш «Афіцэр і шпіён» (які ў арыгінале мае назву «Я абвінавачваю») знайшоў свайго гледача ў першую чаргу дзякуючы складанай тэме: адна з самых вядомых судовых спраў у гісторыі Францыі — справа Дрэйфуса стала асновай стужкі Паланскі. У 1895 годзе афіцэра Альфрэда Дрэйфуса (ролю якога выканаў непазнавальна зменены Луі Гарэль) абвінавачалі ў шпіянажы на карысць Германіі ды адправілі адбываць пакаранне на Чортаву выспу. У той жа час настаўнік Дрэйфуса Жорж Пікар павінен высветліць, чаму ж сакрэты аб Францыі працягваюць нейкім чынам аказвацца ў Германіі, калі злачынца сядзіць за кратамі на выспе. Зразумела, што Дрэйфус стаў ахвярай судовай сістэмы і яго караюць, па сутнасці, ні за што. Па словах рэжысёра, справа Дрэйфуса — «сімвал беззаконня», якому і сёння ёсць месца на свеце.

Яшчэ адна стужка «з гісторыяй» — «Пральня» Стывена Содэрберга, якая выходзіць на стрымінгавым сэрвісе *Netflix* 18 кастрычніка. «Пральня» таксама запоўніла нішу: кіно, заснаванае на матэрыялах «Панамскага дадзеньня», уводзіць гледача ў кантэкст падзеі праз досыць нечаканую галоўную гераіню. Пенсіянерка Элен (Мэрыл Стрып) з мужам вырашылі паехаць на экскурсію, падчас якой шмат людзей гіне, у тым ліку і муж Элен. Адчайная пенсіянерка, якая павінна атрымаць страхоўку, вырашае купіць кватэру ў памятным для яе сям'і месцы,

але і тут не склалася: рускія мільянеры таксама хочуць гэтую ж кватэру, а кампенсацыя Элен «затрымалася» ў страхавой фірме, якая існуе толькі на паперах ды знаходзіцца на Карыбах, куды і паедзе па справядлівасць Элен. Содэрберг лёгка ўплёў у сваю сатырычную стужку сур'ёзную гісторыю пра афшоры ды падстаўныя фірмы, і ўсё сталася так, як ён і хацеў: складаныя фінансавыя схемы ў «Пральні» ператварыліся ў адзін вялізны жарт.

БЯСКОНЦАСЦЬ ЛЮБОВІ

Знайшлося ў Венецыі месца і для гісторыі сямейных адносін: «Шлюбная гісторыя» Ноа Баўмбаха, якую ўжо ўключаюць у спіс найлепшых фільмаў аб разводах, таксама выйдзе на *Netflix* 6 снежня. Каханні ў гэтай гісторыі, згодна з назвай, чакаць не даводзіцца, але стужка можа стаць выдатнай энцыклапедыяй разрыву адносін: неверагодна мілыя на першы погляд Чарлі (Адам Драйвер) і Ніколь (Скарлет Ёхансан) разам ужо больш за 10 гадоў, у іх ёсць сын, але шлюб пад пагрозай. Ніколь — актрыса з Лос-Анджэлеса, якая так і не паспела стаць знакамітай, а вось Чарлі, наадварот, вельмі папулярны рэжысёр у Нью-Ёрку, у яго нават ёсць свая трыпа. Ім хочацца зусім розных рэчаў, хоць раней яны знаходзілі штосьці агульнае, але цяпер мы будзем назіраць за тым, як калісьці блізкія людзі развязваюць вайну ды абвінавачваюць адно аднаго ў сваім няшчасці. Досыць рэальная гісторыя, ці не так? Перад здымкамі Баўмбах натхняўся гісторыямі сваіх сяброў, знаёмых ды сваёй уласнай, Ёхансан прыйшла на кастынг у працэсе разводу з другім мужам, таму пытанне «Чаму гэтая гісторыя так падобна да сітуацыі з рэальнага жыцця?» не трэба і задаваць.

Варта абавязкова ўключыць у спіс стужак для прагляду «Аб бясконцасці» шведскага рэжысёра Роя Андэрсана. Гэты кінамастаграфіст ужо неаднойчы здзіўляў і Каны, і Венецыю (атрымаў найвышэйшыя ўзнагароды за «Песні з другога паверху» ды «Голуб сядзеў на галінцы, разважаючы аб быцці»). Сёлета Андэрсан працягвае развіваць ужо знаёмыя тэмы — не абыхлося без хрысціянскіх матываў, кранальных момантаў, успамінаў аб маладосці, незвычайна пабудаванай гісторыі, цытавання карціны Марка Шагала «Над горадам»... Усё гэта гучыць досыць рамантычна, а так і ёсць на самай

Кадр з фільма «Афіцэр і Шпіён».

справе: «Аб бясконцасці» — ода любові, пяшчоце ды маладосці, 76-гадовы рэжысёр вяртае сябе ды і нас у атмасферу маладосці, часам бесклапотнасці ды абавязкова неабдуманых учынкаў. Наогул, увесь фільм — гэта пазл-эсэ з героямі (толькі адзін з іх будзе весці нас па сюжэце), якія неабякава да блізкіх, сябе ды жыцця наогул! Людзі нават у самых складаных сітуацыях у стужцы Андэрсана скажуць, што «Усё выдатна! Наогул усё!». Здаецца, менавіта ў герояў гэтага кіно мы будзем вучыцца шанаваць тое, што маем, ды любіць тых, хто побач.

Варта адзначыць, што гэта далёка не ўся палітра сёлеташняга Венецыі, але дакладна вядома, што стужкі, якія трапляюць на гэты фестываль, здольныя выхаваць сур'ёзнага, дасціпнага, цікаўнага гледача і, зразумела, часам пазабаўляць яго. А ці не ў гэтым сапраўдная моц кінамастаграфіі?

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Скарбонка Спадчыны

Фота Таццяны Волкавай.

За ткацкім станком — Валянціна Кіеня.

«Бярозавы лісток», «зорка», «грабяні», «блудны крыж» Адметныя назвы матываў семежаўскага закладнога ткацтва

Яшчэ ў XVI—XVII стагоддзях своеасаблівымі цэнтрамі ткацтва на Капыльшчыне былі мястэчкі Семежава, Цімкавічы, вёскі Чырвоная Дубрава, Лешня, Ванялевічы, Гулевічы, Быстрыца, Праснакі. Тут нарадзілася цэлая плеяда майстроў мастацкага вырабу тканін, якія стваралі свае адметныя ўзоры.

Прынамсі, у Семежаве ткалі прыгожыя арнаментаваныя рэчы — бела-чырвоныя закладныя ручнікі, якія сталі яркай з’явай у народным мастацтве Беларусі. Для іх аздаблення выкарыстоўвалі карпатлівую ручную тэхніку закладнога ткацтва, якая нагадвала спрошчаны варыянт шпалернага ткання. Закладным арнаментам упрыгожвалі канцы ручнікоў-набожнікаў, беражкі святочных абрусаў, надзежнікі.

Ручнікі масава вырабляліся ў Семежаве і суседніх вёсках амаль да сярэдзіны XX стагоддзя. Асобныя майстры працягвалі гэтую справу і далей. Адметнасць мясцовых вырабаў — у строгім чырвона-белым каларыце і сілуэтным характары нескладанага па абрысе, але вельмі выразнага геаметрычнага, геаметрызаванага расліннага і зааморфнага арнаменту, упарадкаванага ў бардзюрныя кампазіцыі.

— З часам склаўся адметны арсенал семежаўскіх матываў закладнога ткацтва — даволі буйных лаканічных фігур са ступеньчатым контурам, — распавяла дырэктар Капыльскага раённага цэнтра ткацтва Таццяна Волкава, якая сем гадоў узначальвае гэтую ўнікальную ўстанову. — Кожны з матываў атрымаў мясцовую назву: «касіца», «бярозавы лісток», «шпорка», «распорка», «зорка», «лупач», «шурпа», «малаты», «грабяні», «блудны крыж», «матыльчыкі», «парогі», «касяк» і інш. На семежаўскіх ручніках сустракаюцца і такія матывы, як «арол» і «арловы ножкі», запазычаныя з папулярных у пачатку XX стагоддзя ручнікоў, вырабленых у тэхніцы адмысловага ручнога перабору на ткацкіх мануфактурах у мястэчку Кралявец (Украіна).

У другой палове XX стагоддзя ручное ткацтва ўзорных тканін пачало саступаць месца фабрычным тканінам. Але мясцовыя ткачы працягвалі займацца спадчынным рамяством: некаторыя майстрых з Семежава працавалі надомніцамі ад Слуцкай фабрыкі мастацкіх вырабаў (Вольга Шыкуць, Валянціна Кіеня, Марыя Пілат, Марыя Клыга) і ад Мінскай (Марыя Падневіч, Вера Казадой, Вера Падневіч, Марыя Галоцік), ткалі таксама і для ўласных патрэб.

Рамяство было пад пагрозай знікнення. Амаль адсутнічала прамая перадача рамяства: ад матулі — дачцэ, ад бабулі — унучцы. Росквіт пачаўся з 1996 года, калі ў раёне па ўзгадненні з упраўленнем культуры Мінскага аблвыканкама была прынята доўгатэрміновая мэтавая праграма па адраджэнні і развіцці народнай творчасці, промыслаў і рамёстваў, перадачы майстэрства маладому пакаленню. Ужо ў кастрычніку была адкрыта хата-майстэрня ў в. Праснакі, дзе збіраліся маладыя жанчыны, каб навучыцца майстэрству.

— У наступным годзе прайшоў з’езд ткачых, на які сабралася больш як 60 майстроў і навучэнцаў, — працягвае Таццяна Волкава. — Месцам сустрэчы абралі Семежава, бо менавіта тут пражывала палова майстроў. У 2000-м капыльскія ткачы ўжо бралі ўдзел у I абласным свяце-конкурсе «Матчыны кросны» ў Старых Дарогах, дзе з 5 намінацый, прадстаўленых на конкурс, сталі лаўрэатамі ў дзвюх.

Прадаўжальнікам добрай традыцыі стала святая «Матчын ручнік», якое штогод праходзіла ў раёне да 2003 года. Цяпер раз у тры гады ладзіцца рэгіянальнае свята-конкурс па ткацтве «Млечны шлях ад рук бабулі».

У 2005 годзе ў Семежаве пачаў працаваць раённы Цэнтр ткацтва. З аднаго боку гэта музей, дзе можна пазнаёміцца з гісторыяй ткацтва на Капыльшчыне, з другога боку — майстэрня. Але ж самае галоўнае — існуе пераемнасць ткацкай справы. У 2010 годзе ў межах рэалізацыі сумеснага праекта Еўрапейскага Саюза і Праграмы развіцця ААН «Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні» пры фінансавай падтрымцы гэтых арганізацый на базе Цэнтра ткацтва ў аграгарадку Семежава ўзнікла «Школа ткачоў», дзе юнае пакаленне з задавальненнем асвойвае ткацкую справу. У тым жа годзе элемент нематэрыяльнай культурнай спадчыны «Традыцыя закладнога ткацтва чырвона-белых ручнікоў в. Семежава Капыльскага раёна» была ўключана ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Напрыканцы 2016 года на базе Цэнтра ткацтва пачала працаваць школьная бізнес-кампанія «Семежаўскія ўзоры», дзе вучні 10-11 класаў авалодваюць не толькі ткацкім рамяством, але і займаюцца выпускам сувеніраў.

Сёння на Капыльшчыне жыве і працуе восем народных майстроў Беларусі: шэсць у Семежаве — Валянціна Кіеня, Вера Нікалаевіч, Вольга Мацкевіч, Зінаіда Кравец, Марыя Астапеня і Таццяна Волкава, у вёсцы Праснакі — Валянціна Гладкая, у вёсцы Лешня — Ніна Гарашчэня. Такім чынам, ткацтва ўзорных тканін жыве, развіваецца і мае адметных ды стараных прадаўжальнікаў!

Раіца МАРЧУК

Выходзіць з 1932 года

ЛіМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98 аддзел мастацтва — 377-99-72 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАУ Нумар падпісаны ў друку 26.09.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 980

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 3171 Д1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.